

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Role a vztah Turecka k NATO

Bc. Vít Urban

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor mezinárodní vztahy

Diplomová práce

ROLE A VZTAH TURECKA K NATO

Bc. Vít Urban

Vedoucí práce:

PhDr. Pavel Hlaváček, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Poděkování:

Tímto bych chtěl poděkovat vedoucímu práce panu PhDr. Pavlu Hlaváčkovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a podněty, které mi poskytl.

Obsah

1. ÚVOD.....	5
2. REGIONÁLNÍ VÝZNAM TURECKA.....	8
2.1 Turecko jako pivotní (klíčový) stát	10
3. TURECKO V ALIANCI PO ROCE 1990.....	11
3.1 Proměna bezpečnostních hrozeb Turecka v 90. letech.....	12
4. POSTUPNÝ ÚSTUP TURECKA OD IDEOLOGIE KEMALISMU	15
5. VÁLKA V ZÁLIVU 1991-1992.....	18
5.1 Důsledky války v zálivu pro Turecko.....	19
5.2 Ustanovení autonomní republiky Severní Irák.....	20
5.2.1 Potíže s Kurdy.....	22
6. PŘÍKLAD BEZVÝHRADNÉ SPOLUPRÁCE: BÝVALÁ JUGOSLÁVIE A AFGHÁNISTÁN	23
7. DŮSLEDEK TERORISTICKÝCH ÚTOKŮ Z ROKU 2001.....	24
8. ROK 2001 A AKP	25
8.1 Příčiny úspěchu AKP	26
8.2 Neo-osmanská politika Turecka	27
8.3 Obroda partnerství mezi USA a Tureckem?.....	28
8.4 NATO a pohled Ahmeta Davutoğlu	28
8.5. Čtyři pilíře neosmanské politiky.....	29
8.5.1 Muslimská solidarita	30
8.5.2 Nacionalismus	32
8.5.3 Merkantilismus	33
8.5.4 Panturkismus.....	35
9. NATO A TURECKO POD VLÁDOU AKP	37
10. ABSENCE ČLENSTVÍ V EU A DOPAD NA POSTAVENÍ V NATO	39
11. ROK 2003 A DRUHÁ VÁLKA V IRÁKU	41
11.1 Dopad druhé invaze do Iráku: Nárůst nedůvěry	42
12. OBRAZ TURECKA V REGIONU VE SVĚTLE ARABSKÉHO JARA.....	43
13. TURECKO A ZÁSAH PROTI LIBYI.....	46
13.1 Turecko a jeho zájmy v předrevoluční Libyi	49
13.2 Důsledky intervence NATO v Libyi pro Turecko	50
14. TURECKO A OBČANSKÁ VÁLKA V SÝRII	51

14.1 Snahy o uplatnění společné obrany	53
14.2 Náboženské třenice v Sýrii a role Turecka	54
14.3 Turecko a další vývoj v Sýrii: Tři možné scénáře	56
14.4 Turecko a NATO na prahu intervence v Sýrii	59
15. TURECKO V NATO V SOUČASNOSTI	61
15.1 Budoucí vývoj vztahů mezi Tureckem a NATO.....	62
16. ZÁVĚR	64
17. RESUMÉ.....	66
18. RÉSUMÉ.....	67
19. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	68
20. PŘÍLOHY.....	73

1. ÚVOD

Přestože od vstupu Turecka do NATO v roce 1952 uplynulo již neuvěřitelných šedesát let, Turecko i nadále a navzdory chmurným předpovědím z let devadesátých tvoří důležitou část aliance. Role Turecka v NATO se nyní opět jeví jako nepostradatelná ve světle snah NATO o vypořádání se současnými výzvami, které přináší nové bezpečnostní hrozby a především regionální změny uvnitř Blízkého východu. Blízký východ se navíc, řečeno s nadsázkou, nikdy nezdál tak geograficky blízko Evropě jako nyní. Ovšem na druhou stranu rozdílná mentalita a ideologie vytváří mezi oběma světy pomyslnou hradbu, přes kterou lze jen těžko přejít. Turecko se, naštěstí pro něj, či bohužel ke své smůle, nachází právě na tomto rozhraní.

Rozhodná odpověď na otázku, zda je poloha Turecka proň spíše výhodou, či prokletím zůstane asi nezodpovězena. Ale zcela určitě čtenáři vytane na mysli název, odbornou veřejností tolik zatracovaného, díla Samuela Huntingtona o Sřtetu civilizací. Nyní můžeme bezpochyby prohlásit, že v Turecku dochází k onomu sřtetu, kdy se v dosud sekulární zemi chopili moci sice demokratickou cestou umírnění islamisté, tedy alespoň prozatím umírnění. Nyní ovšem přichází chvíle, kdy se rozhoduje, jakou roli a jaký vztah Turecko k NATO zaujme.

Vstup do NATO znamenal v roce 1952 předpokládané pokračování pro-evropské politiky poválečného Turecka, čímž Turecko navázalo na své členství v Radě Evropy z roku 1949. Kromě bezpečnostních záruk vůči možné agresi z východního bloku představovalo pro Turecko členství v NATO také pomyslné potvrzení jeho evropské afilace a skutečnosti, že vůbec patří do Evropy.

Během šedesáti tří let své existence prošlo NATO několika proměnami, přičemž tak došlo i k poměrně významné proměně samotné povahy aliance. Ve své práci se zaměřím na dvě poslední dekády vývoje vztahů Turecka a NATO. Dle mého názoru se během těchto dvaceti let dvakrát proměnila role a vůbec směřování Turecka v NATO, a

poněvadž tuto problematiku považuji za velmi zajímavou, rozhodl jsem se jí věnovat důkladněji.

Práce bude založena na analýze chování Turecka jako spojence USA a západu celkově od roku 1990, tedy po skončení bipolární konfrontace. Předpokládám, že během dvou posledních dekad došlo k výrazné proměně vztahu Turecka k NATO, která vyvrcholila po roce 2002, kdy v Turecku započala vláda strany AKP s premiérem Erdoğanem v jejím čele.

Struktura práce bude chronologicky uspořádána tak, aby odpovídala mému záměru analyzovat evoluci role a vztahu Turecka k NATO během posledních dvou dekad. Zkoumané období bude rozděleno do několika hlavních kapitol dle svého charakteru. Při zkoumání dané problematiky využiji analyticko-deskriptivní metodu práce.

Úvodní kapitola slouží k seznámení se s tématem práce, dále popisuje navrhnoutou strukturu a stanovuje pracovní metodu k dosažení záměru práce. Také zde bude uvedena předběžná hypotéza práce.

Druhá kapitola s názvem Regionální význam Turecka se zabývá, jak už název napovídá, právě geopolitikou Turecka. Tato kapitola rozebírá důležitost Turecka jako členské země NATO, také je zde věnován prostor i teoretické části práce.

Další kapitola se již zabývá situací v Turecku po roce 1990, kdy došlo ke konci bipolárního rozložení světa. Přičemž je zde brán důraz na vysvětlení problematiky ohledně zdánlivého úpadku důležitosti Turecka jako členské země NATO. Následující čtyři kapitoly se zabývají vývojem situace v 90. letech.

Osmá kapitola se obsáhle věnuje událostem po roce 2001, kdy AKP slavila svůj úspěch. Je zde rozebrána i nová politika Turecka takzvaně neosmanská politika a její důsledky na vztah Turecka s NATO. Následující kapitoly už se tematicky a časově věnují jednotlivým událostem, které byly zásadní pro Turecko a NATO, především se jedná o válku v Iráku, Libyi a Sýrii.

Cílem práce je tedy odpovědět na otázku, zda a jak se tedy projevil vztah a role Turecka k NATO na základě analýzy přístupu a chování Turecka jako členské země NATO během několika konfliktů. Především se jedná o obě války v zálivu, intervenci v Libyi a konečně právě probíhající občanskou válku v Sýrii. Předpokládá, že výsledky práce mu poskytnou dostatek důkazů k potvrzení hypotézy, že Turecko se pod vládou AKP nebyvale vzdaluje západu, což se v praxi projevuje v přístupu Turecka k vojenským intervencím západu.

Při zpracovávání této práce bude mou snahou využít všechny relevantní zdroje informací, které se danou problematikou zabývají, tak aby mohl být splněn cíl práce. Bohužel v českém prostředí neexistuje k této problematice publikace, které by podávaly ucelený obraz o tématu, tudíž se zaměřím především na cizojazyčné dokumenty a články.

2. REGIONÁLNÍ VÝZNAM TURECKA

Roku 1991 označil prestižní časopis The Economist Turecko za: „*Hvězdu Islámu*¹“. Ač se takové označení na první pohled zdá pozitivní, dá se říci, že pro Turecko v konečném důsledku znamenalo spíše zhoršení jeho pozice. Taktéž takové nazírání na Turecko jej posouvalo z euroatlantické orbity do kataklyzmatu Blízkého východu.

Turecko bylo znázorněno jako příklad, který by měly následovat státy Blízkého východu. Ovšem účinek byl spíše opačný, tamní státy nezačaly, tedy alespoň ne v praxi, opěvovat „*demokracii, sekulární formu vládnutí, liberální tržní ekonomiku*“ (Kirisçi, 2006: 12). Právě USA a NATO se vehementně snažily podsouvat onen obraz Turecka jako příkladu k následování. Přestože se Turecko snažilo zůstat v pomyslném „*Euroatlantickém prostoru*“, jeho vlastní spojenci jej driftovali směrem opačným.

Během desítek let průběhu studené války převládl v NATO pohled na Turecko jako na pomyslné „*jižní křídlo*“ aliance (Hafdell, 2012: 1). Pozice Turecka během bipolárního rozložení světa byla naprosto nepostradatelná pro NATO a západ v jeho politice zadržování Sovětského svazu a potažmo tím i komunismu. Pro zajímavost - Davutoğlu nehovoří ohledně pozice Turecka během studené války jako o poloze na jižním křídle, ale na „*křídle východním*“ aliance (Davutoğlu, 2012: 15). Je to ovšem dáno pouze tím, jak geograficky vnímáme rozložení světa. Podstatné je to, že Turecko bylo bariérou proti pronikání SSSR hlouběji na Blízký východ a do Středoziemního moře.

Pro Turecko mělo členství v alianci kromě udržování teritoriální integrity členských států NATO ještě jednu neopomenutelnou funkci a to, že: „*Aliance symbolizovala jednotu států, které vyznávaly liberálně-demokratické hodnoty, a zároveň NATO fungovalo jako záštita, pod kterou mohly tyto státy pokračovat v supranacionálním procesu integrace, který měl proměnit Evropu v Kantovské bezpečnostní společenství*“ (Oğuzlu, 2012: 153). Je bezpochyby jasné, že jak pro Turecko, tak i pro západ bylo v době bipolární konfrontace výhodné být spojenci. Jak se ale měl vzájemný vztah obou

---

¹ THE ECONOMIST. A Survey of Turkey. [ONLINE]. Dostupné na: < <http://www.scribd.com/doc/63384248/The-Economist-Star-of-Islam>>, 19. 4. 2013

partnerů proměnit ve světle nového světového řádu? Jak už bylo řečeno, časopis *The Economist* předpovídal Turecku přímo hvězdnou budoucnost a navíc i strategickou důležitost.

Je až s podivem, jak blízko byli redaktoři zmíněného časopisu pravdivé předpovědi budoucnosti, když před více než dvaceti lety napsali následující: *„Představte si, jak zhruba bude asi vypadat svět za patnáct či dvacet let, a také problémy, které budou demokracie Evropy a USA nuceny v té době řešit. Položme si otázku, co může Turecko učinit k řešení těchto problémů a jaké důsledky by mohla mít jeho neochota přispět k jejich řešení?“*². Z článku mimo jiné vyplývá, že Turecko by mohlo sloužit jako stabilizující faktor v *„problematickém pŮlměsíci“*³, který sahá od Maroka po Kazachstán. De facto se nyní potvrzuje vidina, že pro USA a NATO je Turecko nebyvale důležité ve světle probíhajícího arabského jara, které právě tento region zasáhlo.

Tudíž nejen při současném rozložení moci ve světě představuje Turecko důležitý bod na mapě světa a především pro země v Euroatlantickém prostoru je Turecko nepostradatelné. Přestože právě Turecko nelze ze své podstaty bez výhrad považovat za součást Euroatlantického prostoru jen proto, že je součástí NATO, bylo právě členství v NATO po dlouhou dobu oním určujícím faktorem, který vytvářel podstatu onoho Euroatlantického společenství.

Unikátní poloha Turecka přesahuje několik hranic a to jak kulturních, historických i geografických. Turecko se nachází na hranici kontinentů a bývá považováno za takzvané hraniční pásmo.

Jak podotýká Hafdell: *„Strategická poloha Turecka je klíčová pro bezpečnostní prostředí v Euroatlantickém prostoru a taktéž i mimo něj“* (Hafdell, 2012: 1). Hafdell tímto mimo jiné poukazuje na takzvaný *„Nový strategický koncept“*, který byl přijat na summitu NATO v Lisabonu v roce 2010. Právě tento dokument se pokouší vypořádat se

---

² THE ECONOMIST. A Survey of Turkey. [ONLINE]. Dostupné na: < <http://www.scribd.com/doc/63384248/The-Economist-Star-of-Islam>>, 19. 4. 2013

³ Viz Příloha č.3.

se současným stavem v alianci, kdy se některé země, Turecko nevyjímaje poněkud odkloňují od alianční politiky. Dle tohoto konceptu by tedy alianční země, včetně Turecka, měly přijmout řadu principů, které by v návaznosti na to měly umožnit pokračování „*efektivní spolupráce*“. Díky čemuž by měla aliance být schopná se lépe vypořádat se současnými výzvami (Hafdell, 2012: tamtéž).

2.1 Turecko jako pivotní (klíčový) stát

Především lze Turecko počítat mezi takzvané pivotní neboli klíčové státy. Pivotní stát je takový územní celek, jenž představuje pomyslný „*bod varu*“. To znamená, že směřování situace v takovém státě určuje i další vývoj v daném regionu a taktéž může ovlivnit dokonce i stabilitu daného mezinárodního systému. Dle Chase, lze původ tohoto pojmu vysledovat již v práci Halforda Mackindera (Chase, 1996: 33).

Hlavním kritériem pro označení nějakého státu jako pivotního je předně jeho schopnost ovlivňovat regionální a mezinárodní stabilitu (Larrabee – Lesser, 2003: 2). Na základě této skutečnosti můžeme Turecko vskutku za pivotní stát směle označit.

Jako typického představitele pivotního státu lze považovat Turecko především v době 19. století, kdy bylo ovšem ještě počítáno za centrum Osmanské říše. V té době bylo Turecko považováno za hlavní předmět takzvané Východní otázky, která byla středem pozornosti britské a ruské imperiální politiky, a to z důvodu strategické polohy tureckého území a postupného úpadku osmanské moci, který provázel proces rozkladu říše (Chase, 1996: 33).

Během druhé poloviny 20. století dostal pojem pivotní stát nový význam a to v souvislosti s americkou zahraniční politikou. Řada amerických státníků a diplomatů, v čele s Eisenhowerem, přes Achesona a Nixona, ke Kissingerovi, přirovnávala pivotní státy k pomyslnému „*shnilému jablku v sudu*“ či „*padajícím dominu*“. Toto označení se neslo v duchu strategie zadržování komunismu a přesvědčení, že pokud se v těchto důležitých státech podaří rozšiřování komunistické ideologie zastavit, bude to následně znamenat vnitřní zhroucení celého komunistického bloku (Chase, 1996: 33-34).

3. TURECKO V ALIANCI PO ROCE 1990

Na konci 90. let došlo k rozšíření NATO o řadu států ze Střední a Východní Evropy, které do nedávné doby byly součástí Varšavské smlouvy. Rozšíření NATO právě o tyto země do značné míry prověřilo, zda je Turecko i nadále pro NATO potřebné a hlavně zda se Turecko nenechá odsunout na „*pomyslnou druhou*“ kolej v rozhodovacím procesu aliance a taktéž jak silný jeho hlas v NATO zůstane.

Ovšem zároveň ono rozšíření NATO o bývalé členy Varšavské smlouvy bylo, jak uvádí Oğuzlu: „*Podmínkou pro to, aby NATO i nadále zůstalo hlavním bezpečnostním aktérem v Evropě*“ (Oğuzlu, 2012: 153). Díky tomu se Turecko ocitlo v nezáviděníhodné situaci, kdy jej vstup nových členů do NATO skutečně mohl učinit v rámci aliance bezvýznamným, ale na druhou stranu bez vstupu nových států hrozil samotný zánik aliance a s tím i spojené výhody, kterých Turecko požívalo jako člen ryze západní instituce, ale přitom ležící na Blízkém východě.

Turecko se nakonec rozhodlo připojit k podpoře NATO státům z bývalého východního bloku a poskytlo podporu iniciativě Partnerství pro mír⁴, která byla započata v roce 1994. A konečně i v roce 1999 Turecko podpořilo rozšíření NATO na východ.

Po pádu berlínské zdi a skončení bipolárního rozložení světa se Turecko rozhodlo vytrvat v úsilí o uchování NATO jako nejúspěšnějšího a spolehlivého prostředku ze studené války, který dokázal svým členům zaručit bezpečnost. Samozřejmostí v té době byla i skutečnost, že bude muset dojít k proměně NATO tak, aby aliance dokázala i nadále pružně reagovat na hrozby a výzvy, které přinese nový světový řád (Davutoğlu, 2012: 15).

Právě nový světový řád obrátil hlavní pozornost NATO od post-sovětského prostoru k Blízkovýchodnímu regionu, díky čemuž se Turecko ocitlo doslova v epicentru

---

⁴ Partnerství pro mír, v anglickém znění PFP (Partnership for peace) je programem NATO, který má za úkol vytvořit důvěru mezi členskými státy NATO a zbývajícími zeměmi Evropy, které nejsou členy. Taktéž byl tento program zaměřen na přípravu zemí ze střední a východní Evropy ke vstupu do NATO (Oğuzlu, 2012: 153).

a to hned několika mezinárodně bezpečnostních témat. Především se jednalo o konflikty v bývalé Jugoslávii a válku v zálivu (Nişancı, 2005: 2).

3.1 Proměna bezpečnostních hrozeb Turecka v 90. letech

Jak už bylo řečeno, role, kterou Turecko v NATO zastávalo v době studené války, se diametrálně lišila od role, která na něj čekala v 90. letech. Bylo tomu tak proto, že proměna mezinárodního prostředí zavinila také proměnu konceptu bezpečnosti Turecka. Původně byla turecká bezpečnost fixována především na konvenční hrozby plynoucí z existence Sovětského svazu a v menší míře i na vzájemné nevraživosti s Řeckem. Taktéž existence nepřátelských režimů v Sýrii a Iráku byla brána jako potencionální hrozba. Není od věci podotknout, že: *„Právě tyto země soustavně podporovaly separatistické snahy PKK na území Turecka“* (Kirisçi, 2006: 31). Ovšem právě devadesátá léta zapříčinila, že se koncept bezpečnosti Turecka stal více komplikovaným a taktéž více diverzifikovaným, navíc aktivity PKK taktéž výrazně narostly.

Není tudíž divu, že na počátku 90. let došlo k výraznému navýšení tureckých výdajů na zbrojení. A to i navzdory předpokladu, že zmizení Sovětského svazu jako hlavní hrozby Turecka bude znamenat pravý opak. Rozpadem Sovětského svazu sice Turecko již nebylo ohroženo rozpínavostí komunismu, ale naproti tomu se objevilo mnoho jiných problematických faktorů v regionech, sousedících s Tureckem. Jde především o separatistické tendence na Kavkaze, etnické násilí na Balkánu a vojenskou hrozbu ze strany Sýrie a Iráku. Proto kupříkladu v roce 1994 dosáhlo Turecko zajímavého prvenství, kdy se jeho rozpočet obrany v závislosti na výši HDP stal největším v rámci NATO.

Turecko prošlo od svého vzniku dlouhou sérií postupných celospolečenských reforem, které vyústily v přeměnu původně převážně agrární a zaostalé země na nejvyspělejší republiku sekulárního rázu, a to v rámci islámského světa.

Turecko patřilo od konce čtyřicátých let mezi důležité spojence západu a především USA, protože jeho geografická poloha z něj vytvářela ideální entitu

k zadržování expanze komunismu do Středomoří a dále na Blízký Východ (Larrabee, 2010: 158).

Především za posledních dvacet let lze vysledovat výrazný pokrok Turecka na mezinárodním poli. Na počátku devadesátých let dvacátého století patřilo Turecko sice mezi spojence západu, ale v jejich očích šlo především o spojence, jehož strategický význam přinejmenším výrazně zeslábnul. Podnětem k takovému nazírání na Turecko byla změna mezinárodního systému, již přinesl konec studené války a rozpad bipolárního chápání světa.

Aydin tento stav popisuje takto: „*Jeho poloha (Turecka) najednou náhle otevřela úplně nové možnosti, jak využít příležitosti, které se mu naskýtal v nově se formujícím světovém (ne)řádu*“ (Aydin-Esen, 2011: 207). Přesto pro Turecko představovala tato skutečnost, jak příležitosti, tak i výzvy, které byly spojeny s výraznou mírou rizika.

Po konci studené války došlo k naprostému přeorientování směřování bezpečnostní problematiky Turecka. I přes to, že nadále již Turecko nečelilo hrozbě ze severu, která byla zosobněna SSSR, objevila se celá řada nových výzev a hrozeb. Mezi tyto hrozby bylo počítáno posilování kurdského separatismu, iránský jaderný program, roztržitý Libanon, který je ovládán skupinami napojenými na Írán a Sýrii, a také sektářské násilí v Iráku, jež by se mohlo přelít na území Turecka (Larrabee, 2010: 158).

Na změnu mezinárodního prostředí dokázalo Turecko výrazně zareagovat především v poslední dekádě, kdy směřování turecké zahraniční politiky prošlo zásadní proměnou. I přesto, že je Turecko nadále propojeno s Evropou na základě členství v NATO, OECD a Radě Evropy, zahájilo Turecko množství nových podnětů v zahraničně-politickém sektoru s cílem navýšit svůj regionální vliv v oblasti a posílit své mezinárodní postavení (Larabee, 2010: 158). Oblastí zájmu se pro Turecko proto stalo především území Balkánu, Střední Asie, Blízkého Východu a také oblast Černého moře, jelikož Turecko spatřovalo, že díky etnické, jazykové, dějinné a politické příbuznosti s místními populacemi by se v těchto oblastech mohlo snáze prosadit.

Na vztah mezi Tureckem a NATO po roce 1990 se můžeme dívat hned z několika perspektiv. První pohled počítá s tím, že ze vzájemné spolupráce těží jak Turecko, tak USA, potažmo i další členské státy NATO. Druhý pohled je poněkud pragmatičtější a říká, že pro Turecko i NATO je spolupráce nevyhnutelná a národní bezpečnost jak USA, tak i Turecka si žádá vzájemnou spolupráci. Třetí jde ještě dál, když tvrdí, že pro Turecko je NATO již pouze zástupnou organizací za EU. Poslední je poněkud kontroverzní a lze vysvětlit asi takto: „*EU potřebuje tureckou armádu ve zlých časech, tureckou ekonomiku v době míru, ale nechce Turky v EU*⁵“. Erdoğan vzhledem k takovému přístupu připomíná, že: „Turecko nemůže čekat na členství v EU donekonečna, proto musí mezitím vytvářet důmyslnou politiku mířící všemi možnými směry tak, aby Turecko mohlo naplno využít své geostrategické výhody“ (Murinson, 2006: 952).

---

⁵ PEARSON, W. Robert. Turkey and ANTO: New Images and Old Questions. *Atlantic Council*. [ONLINE]: <<http://www.acus.org/publication/us-turkey-relations-require-new-focus/pearson>>, 26. 4. 2013

4. POSTUPNÝ ÚSTUP TURECKA OD IDEOLOGIE KEMALISMU

V Turecku je na konci 90. let jasně vidět postupný ústup od ideologie kemalismu k ideologii, již lze popsat jako neosmanskou politiku. Nejprve si ovšem musíme přiblížit samotné principy ideologie republikánského Turecka, tedy Kemalismu.

Samotný tvůrce kemalismu M. K. Atatürk se chtěl vyhnout vytvoření nějaké dogmatické doktríny, jelikož se obával, že by se mohla později zastavit ve vývoji a ustrnout a tak se přežít. I přes to definoval v třicátých letech tzv. šest principů kemalismu, jež jsou výrazně ovlivněny realismem (Atatöv, 1981: 28). Mezi tyto principy se řadí republikánství, nacionalismus, populismus, sekularismus, reformismus a v neposlední řadě také statismus.

Samozřejmostí bylo mezi tyto principy zařadit republikánství a to nejen z toho důvodu, že šlo o formu státního zřízení Atatürkovi blízkou, ale také proto, že tím Turecko navazovalo na ideály Francouzské revoluce. Navíc bylo republikánství bráno jako pokračování procesu, jenž byl započat dřívějším omezováním moci sultána pomocí státních institucí. Díky republikánství byla tureckému lidu poprvé oficiálně, a to ústavní cestou, přiznána suverenita. Pro Atatürka znamenalo republikánství záruku zachování demokratičnosti vzniklého státu na právním základě, pročež taktéž výrazně prosazoval bipartismus.

Druhým principem kemalismu se stal nacionalismus. Atatürk jej definoval jako realistickou alternativu právě v protikladu k teoriím pan-turkismu a pan-islamismu, které dle něj prokázaly svoji nefunkčnost a neuskutečnitelnost v dějinné praxi. Atatürk prosazoval ideu národní jednoty, definované na základě státní příslušnosti, a proto se kriticky postavil k ideji sjednocení všech turkických národů. Tento názor zastával právě díky zkušenosti z války za nezávislost, při níž bylo již velmi složitým úkolem udržet pohromadě i jen území Anatólie, které i přesto vykazovalo znaky velmi homogenního a geostrategicky lehce obhajitelného území. Proto se mělo Turecko naopak obsahově přiblížit stylu evropských národních států s vyhlídkou na přiblížení se Evropě. Atatürk

dále prohlásil, že: „*Naši lidé (Turci) vyměnili náboženská a sektářská pouta za pouto společného tureckého nacionalismu*“ (Atatöv, 1981: 29-30). Na tomto prohlášení, je jasně vidět, že během formování Turecka došlo k jasnému vymezení na „nás“ a „oni“, což bylo podmínka k tomu, aby mohl z části původně multietnické říše vzniknout jednolitý národní stát. Později došlo také k vzájemné výměně občanů mezi Tureckem a Řeckem, díky čemuž byly efektivně odstraněny budoucí problémy, pramenící z existence etnických enkláv uvnitř tureckého státu.

Jako třetí princip byl ustanoven populismus, který ovšem nemá být chápán v negativním slova smyslu. Atatürk jeho projekci chápal jako potvrzení skutečnosti, že turecká politika je konána v zájmu Turecka a jeho obyvatel.

Ač by se mohlo zdát nepravděpodobné, že státník reformního ražení, jakým Atatürk byl, bude hledat největší podporu v rámci obyvatelstva pracujícího v zemědělství, opak byl pravdou. Při své argumentaci zdůrazňoval potřebu budování Turecka, která může být naplněna pouze díky práci všech obyvatel Turecka, ovšem nejtěžší a nejdůležitější úkol tkví na bedrech prostých pracujících. Atatürk byl také mnohokrát označován jako diktátor, s čímž ovšem zásadně nesouhlasil a oponoval: „*Předtím, než dojde k uskutečnění nějaké ideje, svolám lidový kongres, kde tuto ideu nejprve předložím k projednání. Idea je poté uvedena v praxi pouze v případě jejího schválení v kongresu*“ (Atatöv, 1981: 30-31). Dále zdůrazňoval existenci dalších kongresů ve městech Sivas a Erzurum. Pokud bychom měli hodnotit pravdivost těchto tvrzení, s nejvyšší pravděpodobností bychom došli ke konstatování, že Atatürk nebyl diktátorem v pravém slova smyslu a to díky své podpoře u lidu, což mu umožňovalo prosazovat svoji politiku demokratickou cestou.

Dalšími dvěma principy jsou reformismus a sekularismus, přičemž spolu souvisí a navzájem se prolínají. Účelem zavedení obou těchto principů bylo pomoci vybudovat novou moderní společnost v Turecku, která by nebyla svázána dědictvím předešlého zřízení.

Posledním principem je statismus, jehož podstata tkví v určité míře kontroly státu nad ekonomikou. Tato míra se může významně lišit a taktéž i zásahy státu do jejího fungování. Atatürk se touto cestou snažil překlenout problémy turecké ekonomiky, které souvisely s nedostatkem kapitálu, pracovních postupů a kvalifikované pracovní síly. Atatürk taktéž prohlásil, že v ekonomice tkví otázka vzestupu či pádu Turecka (Atatöv, 1981: 33).

5. VÁLKA V ZÁLIVU 1991-1992

Po skončení bipolárního rozložení světa zavládlo ve světě nakrátko přesvědčení, že se již nic zásadního odehrát a nově nalezený světový řád bude již trvat napořád. Kupříkladu Fukuyama mluví po zmiňovaném skončení bipolárního rozložení světa o „*konci dějin*“ s tím, jak nastoupil unipolární svět s hegemonem zosobněným USA spolu s podporou NATO. Ovšem hned v roce 1991 vypuká nový konflikt na Blízkém východě, známý též jako válka v zálivu. Celá operace Pouštní bouře, která probíhala se souhlasem OSN, vznikla jako reakce na obsazení Kuvajtu Irákem v předešlém roce. Cílem koalice 28 států bylo osvobodit Kuvajt a vytlačit irácké jednotky zpět do Iráku.

Rozhodnutí Turecka podpořit USA ve válce v zálivu představovalo v té době nebyvalý precedens, poněvadž se pohled Turecka opět obrátil na Blízký východ a Turecko pomyslně provedlo první krok, který ho opět vrátil do hry v regionu.

Tehdejší prezident Turecka Turgut Özal se obával dalšího vývoje v zemi, kdy se zdálo, že strategický význam Turecka se vytrácí a s tím mohly ochladnout i vztahy s USA a NATO. Podpora USA ve válce v zálivu se tedy zdála jako logický tah, jak vyjádřit stálou důležitost Turecka jako členské země NATO a upevnit vztahy s USA. Özal se rozhodl v plné míře podpořit kampaň proti Iráku vedenou USA a to i navzdory názorům svých poradců (v poradním sboru prezidenta převládl názor, že není v zájmu Turecka se zapojovat do záležitostí Blízkého východu). Özal v té době poprvé přerušil tradici sekulárního Turecka a navrátil zahraniční politiku Turecka také na východ od jeho hranic. Mimo jiné také Özal pomohl přesvědčit dosud zdráhající se zástupce mezinárodního společenství k podpoře intervence vůči iráckému režimu (Kirisçi, 2006: 11-12).

Podpora koalici Tureckem představovala za prvé připojení se k sankcím vůči režimu Saddáma Husajna, díky čemuž byl jeho režim odstaven od petrodolarů, které získával vývozem ropy, poněvadž Turecko nadále neumožňovalo transport irácké ropy přes své ropovody. Dále Turecko rozmístnilo na sto tisíc vojáků podél své hranice

s Irákem. A hlavně umožnilo koalici využívat své letecké základny, především základnu Incirlik, pro letecké útoky na vojenské cíle v Iráku (Larrabee, 2008: 75-76).

Dle Larrabeeho vedly Özala k podpoře USA v Iráku především dvě pohnutky. První představuje předpoklad, že: „*Rozhodná podpora USA v kampani přinese ovoce na poli zahraniční politiky ve smyslu upevnění strategického partnerství s USA*“. Taktéž se nabízela možnost, že zapojení se do války přinese důležité body Turecku v jeho snaze o vstup do EU, v té době stále EHS (Larrabee, 2008: 76).

5.1 Důsledky války v zálivu pro Turecko

Po na první pohled úspěšné operaci proti Iráku se do vztahů mezi Tureckem a NATO a především USA vetřela oboustranná podezíravost. Jak uvádí Lesser, v USA se navyklo pokládat rétorickou otázku: „*Kdo (nám) ztratil Turecko?*“ a naopak v Turecku je často slyšet spekulace o tom, jaké doopravdy byly a jsou záměry USA při jednáních s Tureckem (Lesser: 2007: 3).

Zapojení se do války v zálivu dost výrazně poškodilo zájmy a narušilo pozice sekulárních sil v Turecku. Přestože se na počátku 90. let jevílo, že armáda a republikáni mají situaci opět pevně v rukou, když v Národní bezpečnostní Radě vystřídal mírnější přístup Özala k „*politickému islamismu, kurdské otázce a mezinárodním problémům týkajících se Turecka*“ rozhodnějším přístupem armády. Armáda v té době výrazně sekuritizovala teritoriální integritu a sekulární povahu vlády.

Kirisçi tvrdí, že: „*Mezi tvůrci zahraniční politiky převládl doslova strach z opuštění*“ (Kirisçi, 2006: 12-13). Na myslí tím má to, že v armádních kruzích převládala výrazná nostalgie po letech studené války, kdy bylo jasně rozlišené, kdo je přítel a kdo ne. Najednou se ovšem Turecko obávalo, že jej NATO zanechá napospas okolním hrozbám, které v té době rozhodně nešlo označit za nereálné. Turecko se stávalo alespoň dle svého pohledu osamoceným. Začal převládat názor, že západ vidí v Turecku cizí element, osmanská nostalgie v okolních státech byla zanedbatelná a členství v nějaké

pomyslné islámské rodině států byla taktéž nemyslitelná⁶. Turecko se přesto nevzdávalo evropského směru a nadále usilovalo o členství v EU.

Turecko také paradoxně prodělalo na ekonomických sankcích vůči iráckému režimu, přičemž tyto sankce zapříčinily Turecku ztrátu v počtu 20 miliard dolarů mezi lety 1990 až 1994. Taktéž předpoklad, že větší zapojení se do záležitostí v Perském zálivu vynese Turecku nové obchodní příležitosti, se nepotvrdil.

Další nepříznivý důsledek invaze do Iráku pro Turecko vyplynul záhy, kdy si většina arabských států v regionu uvědomila, že hrozí návrat osmanské nadvlády nad regionem. Ať už byl tento předpoklad pravděpodobný, či ne, arabské státníky zachvátila panika z opětovného podrobení regionu Tureckem, které bylo navíc spojencem USA, jež baasistické režimy v Sýrii a Iráku považovaly za nepřítel.

Po úspěšném zákroku mezinárodního společenství vůči Iráku a osvobození Kuvajtu se ukázalo, že Turecko si participací na kampani opravdu mnoho nepolepšilo. Za prvé ono proklamované „*strategické partnerství*“ mezi Tureckem a USA se ukázalo i nadále býti pouhou chimérou. Ekonomicky Turecko taktéž na kampani trátilo, poněvadž v souladu se sankcemi uvalenými na obchod s iráckou ropou přišlo o poplatky z transportu a prodeje této komodity. Ohledně přínosu pro snahy Turecka o vstup do EU lze taktéž jen pochybovat.

5.2 Ustanovení autonomní republiky Severní Irák

Zásadní událostí, která vyplynula pro Turecko ze zásahu koalice proti Iráku, bylo ustanovení bezletové zóny nad severním Irákem. Tento krok přišel ze strany USA, Velké Británie a Francie krátce po skončení války v zálivu. Důvodem bylo zamezení etnických čistek na kurdské populaci na severu země, poněvadž režim v Iráku viděl v Kurdech zrádce, kteří aktivně podporovali koaliční vojska.

---

⁶ STRATEGIC DEPTH, v anglickém znění: Strategic Depth. [ONLINE]. Dostupné na: <http://todayszaman.com/columnist-290437-strategic-depth.html>, 24. 3. 2013.

Tím, že irácký režim neměl plnou kontrolu nad svým územím, došlo v té době k faktickému vytvoření separatistického regionu na severu země. Ten poměrně věrně kopíruje etnické rozložení v Iráku⁷. Tento polostátní útvar pod ochranou západu se ovšem stal trnem v oku pro Turecko. Nyní se Turecko ocitlo svým přičiněním ve víru událostí na Blízkém východě, které pro něj ovšem nebyly vůbec přívětivé. Turecko se po dlouhou dobu potýká s kurdským separatismem na svém území. A právě založení de facto svobodného kurdského regionu poskytlo „*nový impuls*“ pro snahy Kurdů o samostatnost v Turecku (Larrabee, 2008: 76-77). Taktéž turečtí separatisté a především PKK získali bezpečné území, odkud mohli podnikat diverzní akce na území Turecka. Turecko se po celou dobu své existence stavělo proti vzniku samostatného kurdského státu a to především blízko svých hranic. Důvod tureckého odporu vůči ustanovení jakéhokoliv svobodného kurdského území je nasnadě. Na východě Turecka se nachází území s většinově kurdskou populací, které by se rádo od Turecka odtrhlo. Právě PKK a separatismus Kurdů v Turecku byl po dlouhou dobu podporován Sýrií, která spatřovala v Kurdech de facto pátou kolonu, kterou je možno využít k desintegraci Turecka. Syrská podpora vůči Kurdům měla svůj paradox a to, že Kurdové v Turecku byli syrským režimem podporováni, ale ve vlasti byly systematicky jakékoliv separatistické myšlenky tvrdě potírány. O propojení kurdského separatismu v Turecku s režimem v Sýrii ale bude blíže pojednávat kapitola o občanské válce v Sýrii.

Mezinárodní situace v 90. letech si vyžadovala, aby se Turecko připojilo k mezinárodnímu společenství a podpořilo společnou operaci s názvem „*Operation Provide Comfort*“⁸. Zanedlouho si ale Turci uvědomili, že to, co původně vypadalo jako nezbytný humanitární zásah, se stane pro turecký stát zásadní politickou událostí s dalekosáhlým účinkem neboli vznik již zmiňovaného Kurdského polostátu.

---

⁷ Viz. Příloha č.2.

⁸ Operace Provide Comfort (OPC), byla operací koalice vedenou USA, její součástí byly i další členské státy NATO (Velká Británie, Francie, Nizozemsko, Turecko) a Austrálie. Oficiálním cílem operace, která probíhala v letech 1991 až 1996, byla ochrana a humanitární pomoc civilnímu obyvatelstvu (Kurdům) proti iráckému režimu. Součástí operace bylo i ustanovení bezletových zón nad Iráskem.

Pro USA představovala spolupráce mezi USA a Tureckem během války v zálivu doslova vrchol dobrých vztahů mezi oběma státy, ovšem na druhou stranu pro většinu Turků představuje toto období, jak podotýká Lesser „*okamžik od, kterého začaly potíže*“ (Lesser, 2007: 13).

5.2.1 Potíže s Kurdy

Jak bylo v Turecku očekáváno, kurdská otázka se stala zanedlouho hlavním problémem nejen ve vztazích Turecka a jeho sousedů, ale i v rámci NATO.

Jak uvádí Sayari: „*De facto fragmentace Iráku dodala nový impulz aspiracím Kurdských nacionalistů, což převrátilo priority Ankary*“ (Sayari, 1997: 47). Turecko se od této doby všemožně snažilo udržet územní celistvost Irácké republiky a stabilizovat hraniční oblast mezi oběma státy. Mimo to se Turecko pokoušelo obnovit a pokud možno ještě zlepšit vztahy s Irákem, přičemž se pokoušelo pomocí diplomacie uvolnit sankce UN vůči Iráku. Hrozba kurdského separatismu vyústila ve zvýšenou sekuritizaci územní celistvosti Turecka tamní armádou, která byla de facto u moci. Pro armádu se tedy integrita Turecka stala doslova „*alfou a omegou*“ agendy domácí i zahraniční politiky.

6. PŘÍKLAD BEZVÝHRADNÉ SPOLUPRÁCE: BÝVALÁ JUGOSLÁVIE A AFGHÁNISTÁN

Přes skutečnost, že v roce 1999 byla široká veřejnost v Turecku nakloněna unilaterálnímu zásahu v bývalé Jugoslávii proti Srbům v důsledku probíhající kosovské krize, dokázala turecká vláda odolat tomuto domácímu tlaku na rozhodovací proces a odmítla uplatit či prosadit politiku, která by byla v rozporu s pozicí mezinárodního společenství a zvyhodňovala by kteroukoliv ze stran (Kirisçi, 2006: 29).

Turecko se rozhodlo podpořit snahy mezinárodního společenství a zúčastnilo se mise UNPROFOR. Taktéž i po podpisu mírových smluv z Daytonu Turecko nadále vytrvalo v těchto snahách a během Kosovské krize nasadilo mírové jednotky pod velením NATO. Kirisçi podotýká zajímavou skutečnost, a to, že: *„To bylo poprvé, co se turečtí vojáci vrátili na Balkán od pádu Osmanské říše“* (Kirisçi, 2006: 29-30).

Turecko se ukázalo jako velmi cenný spojenec i během invaze NATO do Afghánistánu, kdy bylo Turecko jako čistě islámská země na straně západu pomyslnou zárukou „dobrých úmyslů“ v očích muslimského světa. Obě tyto operace a to Afghánistánu i v Jugoslávii jsme pouze zmínili, poněvadž z hlediska naší práce nemají takový význam.

7. DŮSLEDEK TERORISTICKÝCH ÚTOKŮ Z ROKU 2001

Nové tisíciletí a s ním spojené události jako teroristické útoky na USA a konsekventně taktéž válka proti terorismu opět přivedly Turecko na výsluní strategicky důležité členské země.

Po útocích z 11. září 2001 došlo k zásadní události uvnitř NATO, a to, že byl poprvé nějakou členskou zemí použit článek 5 Washingtonské smlouvy. Tento článek je ve své podstatě základním kamenem NATO. Tento článek uvádí, že: *„Pokud je členská země NATO napadena útokem vojenského charakteru, každá další členská země bude tento útok chápat jako by byl veden vůči všem členům NATO. Členské země se dále zavazují pomoci napadenému spojenci a provést činy, které považují za nutné“*⁹. Tento článek lze považovat za jednoznačný příklad kolektivní obrany.

Od historicky prvního využití článku 5 Spojenými státy bylo NATO zataženo do expedičních dobrodružství, která dalece přesahovala hranice Euroatlantického prostoru.

Právě rozhodnutí členských zemí NATO podpořit USA, přivedlo alianční politiku opět k otázce důležitosti Turecka jako hlavního spojence USA a NATO na Blízkém východě. Taktéž invaze aliance do Afghánistánu nebyla první misí aliance, která by spadala pod termín *„mission out of area“*. Turecko se rozhodlo podpořit tažení NATO do Afghánistánu navzdory tomu, že tato kampaň posunula dynamiku aliance novým směrem. Prakticky došlo k proměně NATO z primárně evropského obranného uskupení na uskupení globální úrovně. Přes turecký souhlas s invazí do Talibanem ovládaného Afghánistánu bylo zřejmé, že pohled Ankary na NATO se mění a stává se více kritickým a zároveň skeptickým.

---

⁹ NATO AND A SCOURGE OF TERRORISM. Článek 5 smlouvy NATO. [ONLINE]. Dostupné na: <http://www.nato.int/terrorism/five.htm>, 15.4.2013

8. ROK 2001 A AKP

Dosti často bývá proměna a tím i posun turecké zahraniční politiky po uchopení moci stranou AKP označována pouze za „*pokus o vytvoření autonomní a sebevědomé politiky*“ (Kanat, 2010: 205-206). Tento pohled ovšem nemůžeme jednoznačně označit za nestranný, poněvadž jej zastávají především autoři, kterým je blízký současný stav a vývoj věci. Můžeme se tedy podívat na názor Kanata. Ten spatřuje onu změnu politiky právě v rozšiřování působnosti zahraniční agendy Turecka mimo tradiční region Evropy a Severní Ameriky. A taktéž i v zapojování i nestátních aktérů a expertů z řad občanské společnosti do rozhodovacího procesu.

Každopádně Turecko se muselo po roce 1990 nějakým způsobem vypořádat se změnami, které doba přinesla. Tudíž Turecko aplikovalo aktivnější zahraniční politiku a také se rozhodlo diverzifikovat své zájmy v zahraniční politice. Tento nový přístup byl podmíněn: „*Novým pohledem na stávající problematiku, změnou vztahů s okolními státy a především proměnou vztahů mezi náboženstvím a sekularismem ve státě a společnosti*“ (Lesser, 3).

Pokud hovoříme o přeorientování a proměně zahraniční politiky Turecka, tak za tento posun bývají označováni jako zodpovědní tři vrcholní představitelé státu a to Tayyip Erdoğan, Abdullah Gül a Ahmet Davutoğlu (Kanat, 2010: 206).

Roku 2002 došlo k překvapivému vítězství strany AKP ve volbách do tureckého parlamentu. Tento historický úspěch strany se uskutečnil necelý rok po jejím založení v roce 2001. Úspěch AKP byl do značné míry zapříčiněn hospodářskou krizí, která v té době v Turecku panovala. Právě AKP přišla s úplně novým programem, který slavil u voličů úspěch. AKP tedy v roce 2002 slavila tak rozhodné vítězství, kterého žádná jiná turecká strana v uplynulých desetiletích nedosáhla. Pro představu - AKP získala 34% hlasů, což jí zaručilo skoro dvě třetiny všech sedadel v Tureckém národním shromáždění.

Takřka celá devadesátá léta v Turecku se nesla ve znamení ekonomické a z ní vyplývající politické nestability. Když se v roce 2002 dostala k moci AKP a Erdoğan,

došlo v armádních kruzích ke konsenzu, že islamistický premiér představuje riziko pro současnou garnituru a bylo rozhodnuto, že se jej pokusí odstranit. Armáda se několikrát skutečně Erdoğanovi pokusila odstranit, ovšem AKP těmto pokusům zamezila a navíc ještě upevnila svoji moc, přičemž došlo k izolaci a potrestání generálů zapojených do puče. Pro armádní velení už zbýval pouze „*coup d'Etat*“ jako poslední možnost jak zamezit nástupu politického islámu.

8.1 Příčiny úspěchu AKP

Turečtí voliči si byli dobře vědomi rizika volby AKP, ovšem situace jim nenabízela mnoho jiných alternativ. Erdoğan přišel s úplně novou vizí a jeho ambice neznaly mezí.

Ovšem velmi zajímavou skutečností je rozbor výsledků prvních voleb s účastí AKP. Ze všech hlasů, které AKP od voličů dostala, celkem jich bylo 21 466 356, patřilo 27,1% konzervativně islamistickým voličům, 24,4% tureckým nacionalistům, 16,4% kemalistům, 7,2% sociálním demokratům, 5,9% liberálním demokratům, 3% neo-nacionalistům a konečně pouze 1,4% kurdským nacionalistům (Minagias, 2012: 1). Procentuální rozložení u voličů nám dává jasný důkaz toho, že AKP dosáhla politického průniku mezi nacionalismem a islamismem, který podkládá populismem. Jak se ukázalo, byl tento recept jasným příkladem, jak za daných okolností zvítězit.

De facto se dá říci, že AKP patří k nacionalistickým stranám, přičemž se ovšem veze také na vlně náklonnosti k islamismu. Tudíž jde o příklad syntézy islamismu s nacionalismem, v tureckém znění (Türk-İslam sentezi). Jak uvádí Minagias: „*Základním principem takovéto ideologie je promítání turkismu skrze islamismus*“ (Minagias, 2012: tamtéž). AKP se také velmi dobře vypořádala s dědictvím první Turecké republiky, kdy ideje republikánství pojala za své a navíc je zkombinovala s nostalgií po časech Osmanské říše, kdy se de facto Turecko rozprostíralo na území třech kontinentů. Toto spojení lze označit jako druhou syntézu a to „*Osmanství a turectví*“ v tureckém znění (Osmanlı-Türk sentezi) či též neo-osmanská politika.

8.2 Neo-osmanská politika Turecka

Proces evropské integrace zanechal v Turecku jednoznačně pozitivní stopu a to i přes to, že se v současné době zdá být ve slepé uličce. Přesto se většina akademiků v Turecku shoduje v tom, že zapojení se do evropské integrace, byť jen do onoho procesu, přivedlo Turecko k přijetí mnoha zásadních a z dlouhodobého hlediska nevyhnutelných reforem.

Ovšem zapojení se Turecka do tohoto procesu a taktéž požadavky kladené EU na kandidátské země zároveň představují impulz, který vedl Turecko k přijetí „nové“ zahraniční politiky. Ovšem nemůžeme připisovat tento vliv pouze EU. Za tímto obratem zahraniční politiky Turecka je celé spektrum důvodů. Jak uvádí Kirişçi: *„Odkaz Turguta Özala a jeho politiky, která kladla důraz na vzájemnou závislost, hospodářské vztahy a také proexportní politiku“* lze brát jako další faktor vedoucí k proměně zahraniční politiky Turecka (Kirişçi, 2006: 29).

Právě Özal započal ještě jako premiér v osmdesátých letech a poté i jako turecký prezident reformu, která odstartovala proměnu tureckého hospodářství ze státem řízeného a s prvky ochranné politiky, na otevřenou kapitalistickou ekonomiku. Díky tomu se zanedlouho mohl úspěšně rozvíjet zahraniční obchod a sektor služeb. Özal byl prvním politikem Turecka v jeho novodobé historii, který se pokusil o obnovení hospodářských a obchodních vztahů s Blízkovýchodním regionem (Kirişçi, 2006: 11).

Dalším faktorem, který nelze opomenout, je až na výjimky stálé zapojování se Turecka do mírových operací UN a NATO v Blízkovýchodním regionu. Díky tomuto zapojování se do aliančních misí se poněkud vylepšil obraz Turecka na mezinárodní scéně.

Turecko se tedy rozhodlo jít cestou více proaktivní politiky v regionu. Özal si byl vědom, že je v zájmu Turecka zůstat nadále cenným členem NATO pro ostatní členské státy. Východiskem z této situace se jevílo rozšířit *„roli a vliv, které Turecko v regionu má“* (Sayari, 1997: 45).

Zajímavou skutečností je, že od roku 2002 můžeme z mnohých místních ale i mezinárodních průzkumů veřejného mínění v Turecku vysledovat soustavné zhoršování postoje tureckých občanů vůči USA a také NATO.

Také s tím, jak se postupně vytrácí vidina brzkého vstupu Turecka do EU, se ukazuje, že i názor na EU a ochota podporovat tato přístupová jednání se mění. Celkově „*Původně blízký vztah Turecka k západu je vystaven značnému tlaku*“, díky čemuž začíná převládat mezi zahraničními pozorovateli názor, že Turecko se postupně odklání od své původní euro-atlantické orientace (Lesser 34).

8.3 Obroda partnerství mezi USA a Tureckem?

Jak už bylo řečeno, mezi Tureckem a USA vzniklo v druhé polovině 20. Století strategické partnerství, ne nepodobné tomu, které pojí Velkou Británii s USA. Někdy bývá takové partnerství označováno za „výjimečné“, ovšem dle mého názoru je takové přirovnání přehnané. Jednoznačně se ovšem dá říci, že Turecko bylo pro USA velmi spolehlivým partnerem, který nekladl příliš mnoho otázek a svědomitě plnil požadavky, které na něj byly kladeny.

Nynější doba naznačuje, že by vše mohlo dojít do situace, kdy se oba členské státy NATO a to jak USA, tak Turecko sobě ideologicky natolik oddálí, že poté dojde k postupnému vyblednutí partnerství, které se nakonec může i rozpadnout. Dle Lessera se lze takovému scénáři ovšem lehko vyhnout, pokud se: „*Obě strany v blízké době vyhnou sporům ohledně velmi emotivních otázek*“ (Lesser, 2007: 34-37).

8.4 NATO a pohled Ahmeta Davutoğlu

Ahmet Davutoğlu, jehož osoba patří k předním tvůrcům zahraniční politiky Turecka, představuje důležité spojení mezi vztahem Turecka a NATO. Davutoğlu je taktéž současným ministrem zahraničních věcí Turecka a v minulosti byl i „*ambasador-*

*at-large*¹⁰. Musíme si uvědomit, že Davutoğlu má významný vliv na politiku Turecka a dá se říci, že je jedním z vyvolených, kteří jí přímo tvoří.

Sám Davutoğlu se vyjadřuje k problematice NATO poměrně často. Jeho vyjádření bývají ovšem dvousmyslná. Kupříkladu v roce 2012 napsal toto: „*NATO je nejúspěšnější obranou aliancí v moderní historii. Přestože někteří mohou prohlašovat, že je to pouze povrchní klišé a aliance se rychle stává bezvýznamnou, existuje ještě druhá skupina, která věří, že takové prohlášení alianci nepřísluší. Já sám se řadím do druhé skupiny*“ (Davutoğlu, 2012: 7).

Pro vztah Turecka k NATO je nutné pochopit i ideovou proměnu v Turecku, která je zosobněna právě Ahmetem Davutoğlem a jeho dílem *Strategická hloubka*¹¹, které bylo vládnoucími kruhy AKP přijato jako současná doktrína, jíž se řídí.

8.5. Čtyři pilíře neosmanské politiky

Pravdou budiž to, že AKP se k moci v roce 2002 dostala také díky tomu, že do volebního boje vstoupila s programem, který vyzdvihoval zahraničněpolitická témata. A i po volbách se představitelé strany nadále drželi těchto témat. Jak briskně podotýká Migdalovitz: „*AKP od roku 2002 prohnane využívala zahraniční politiku ke zvýšení moci Turecka na mezinárodní úrovni, což umožnilo AKP upevnit pozici na domácí půdě*“ (Migdalovitz, 2011: 38). Právě tato nově Tureckem zavedená politika bývá označována jako neosmanská. Toto označení budí někdy rozpaky, poněvadž s osmanskou historií na Blízkém východě se pojí mnohé negativní konotace. Přestože se tedy samo současné vedení Turecka na dědictví Osmanské říše odvolává, zdráhá se zároveň označit svoji politiku přídomek „*osmanská*“.

---

¹⁰ V Českém jazyce neexistuje pro tento termín oficiální překlad, proto byl ponechán v původním znění. Pod tímto termínem se chápe taková funkce diplomata, která není vázaná na určitou zemi, ale spíše na region. V některých případech může taková funkce představovat taktéž poradní pomoc státu v určitých tématech. Dostupné na: <<http://www.thefreedictionary.com/ambassador+at+large>>, 14.3.2013.

¹¹ *Strategická hloubka*, v anglickém znění: *Strategic Depth*. [ONLINE]. Blíže na: <<http://todayszaman.com/columnist-290437-strategic-depth.html>>, 24. 3. 2013.

Neosmanská politika Turecka spočívá především v silné citlivosti vůči tématům, která se dotýkají Islámu a Muslimů. I přesto je ovšem přikládán stejný či ještě větší díl pozornosti turecké národní hrdosti. Jinými slovy jde o silný nacionalismus, který také jeví silné znaky radikalismu. A taktéž merkantilismus, kdy se Turecko snaží o aktivní obchodní politiku, která tureckému hospodářství přináší nebyvalé úspěchy. AKP se daří pomocí těchto témat takzvaně „*zamést pod koberec*“ jiná a mnohdy závažnější témata. Je paradoxní, že ač jsou úspěchy guru neosmanské politiky Ahmeta Davatoğlu na poli mezinárodní politiky přinejmenším sporné, přinesly AKP značnou oblibu na domácí půdě. AKP totiž umně využívá několika fenoménů.

8.5.1 Muslimská solidarita

Prvním z nich je již zmiňovaná „*muslimská solidarita*“. AKP dovedně využívá obrody víry a náboženského smýšlení v zemi ve svůj prospěch, kdy se jí daří v dalších islámských zemích získávat popularitu jako jediné muslimské zemi v NATO, která je zároveň ekonomicky úspěšná a má nepopíratelný vliv na rozhodování aliance¹². AKP se silně angažuje v zahraničí ve věcech víry, kupříkladu premiér Erdoğan se pravidelně a zároveň velmi ostře vyjadřuje ke konfliktu v Gaze, přičemž nešetří kritikou vůči židovskému státu a USA. Tato politika se ukazuje jako velmi úspěšná ve vnitřním politickém boji v Turecku, poněvadž se kolem voličské orbity AKP soustřeďují nábožensky orientovaní voliči. AKP se tak podařilo úspěšně vyřadit z boje konkurenční islamistické strany, jako Strana blaženosti (Saadet Partisi), kterou vede Necmettin Erbakan. Další islamistickou stranou, která ztrácí na úkor AKP je nově založená Strana hlasu lidu (Halkin Sesi Partisi) (Migdalovitz, 2011: 38). Soustavně se jeví, že Turecko pod vládou AKP se účelově kloní v zahraničních sporech na tu stranu, která je více nábožensky založená. Jak k tomu příhodně uvádí Migdalovitz: „*Tento přístup mu (premiéru Erdoğanovi) přinesl doslova popularitu rockové hvězdy mezi Araby a Muslimy a tato popularita rezonuje i mezi voliči doma*“ (Migdalovitz, 2011: 39).

---

¹² Turecko není jedinou většinově muslimskou zemí, která požívá členství v NATO, taktéž Albánie je součástí NATO a to již od roku 2009.

Na druhou stranu se teď ale dostáváme k tomu, jak je neosmanská politika v rozporu s politikou NATO a západem všeobecně. Právě na příkladu oné muslimské solidarity si nyní ukážeme, že z dlouhodobého hlediska se neosmanská politika a efektivního členství Turecka v NATO de facto vylučuje. Turecká podpora Hamasu může vyústit v silné neshody mezi Tureckem a NATO. USA i EU považují Hamas za teroristickou organizaci, přičemž to nebrání Turecku v politické podpoře Hamasu vůči Izraeli. Ač už je rozsah turecké podpory Hamasu v současné době značný, nesmíme jej přeceňovat a taktéž nelze za současnou nelichotivou situaci mezi Izraelem a Palestinci vinit jen Turecko. Turečtí představitelé spíše jen využívají ke svému prospěchu přehmatů židovského státu.

Taktéž pozice Turecka se diametrálně liší od pozice USA a EU v přístupu k Íránu. Turecko mělo s Íránem po dlouhou dobu značně napjaté vztahy a to především od íránské revoluce v roce 1979. Turecko jako sekulární republika bylo pochopitelně nárůstem islamismu v Íránu znepokojeno, ale vzájemné vztahy mezi oběma státy nikdy nepřerostly v ozbrojený konflikt. V současné době se zdá, že Turecko se na základě neosmanské politiky snaží o zlepšení vztahů se sousedním Íránem. Ovšem toto možné oteplení vztahů mezi oběma zeměmi znamená automaticky nárůst problémů v NATO, poněvadž USA považují íránský jaderný program za hrozbu své národní bezpečnosti.

Kupříkladu se jedná o sporné výsledky prezidentských voleb v Íránu z roku 2009. EU i USA vyjádřily silné znepokojení z průběhu voleb a zpochybnili jejich spolehlivost a pravdivost výsledků. Naproti tomu Turecko označilo celou aféru za “*vnitřní záležitost*” Íránu (Migdalovitz, 2011: 40). Turecko taktéž brání íránské právo na využívání jaderné energie pro civilní prostředky a případná obvinění z pokusů o zisk jaderných zbraní Íránem, odbývá pouze jako spekulace a nařčení.

Ovšem asi nejvíce kritizován byl postoj Turecka ke konfliktu v Darfúru, který se dá označit za jednoznačný příklad “*muslimského šovinismu*” (Migdalovitz, 2011: 41). Turecká vláda uvítala v roce 2008 na státní návštěvě prezidenta Súdánu Omara al Bashira a to i navzdory tomu, že byl krátce předtím Mezinárodním soudem obviněn ze spáchání

genocidy. Jedinou reakcí Turecka po mezinárodním tlaku, bylo, že se al Bashira snažilo přesvědčit, aby pouze odložil další cestu do Turecka, která byla naplánována na rok 2009. Slova premiéra Erdoğanova k situaci v Darfúru zněla takto: „*Nevěřím, že je možné, aby ten kdo je Muslimem, spáchal takový čin jako je genocida*“ (Migdalovitz, 2011: tamtéž).

Nesmíme také opomenout tureckou solidaritu se sunnitskou většinou v Sýrii. Turecko se soustavně staví právě na stranu Sunnitských syřanů. O této problematice ovšem pojednává kapitola věnující se občanské válce v Sýrii.

8.5.2 Nacionalismus

Dá se říci, že nacionalismus, jako charakter Turecka byl získán krátce po ustanovení republiky. Do té doby se v Osmanské říši nepřikládalo až takový důraz na to, jaké byl občan národnosti či etnicity. Zásadní byla pouze jeho povinnost odvádět daně a věrnost sultánovi. Po vzniku republiky došlo k ohromnému národnímu vypětí. To je spojeno s událostmi, které se udály o něco dříve v důsledku první světové války.

Osmanská říše byla v důsledku prohrané války donucena podepsat smlouvu ze Sevres¹³. Podle této dohody měla být Osmanská říše z velké části rozdělena mezi spojenecké mocnosti. Na území říše vzniklo proti takové dohodě hnutí odporu v čele s Mustafou Kemalem Pašou, později známým jako Atatürk. Během následující války dokázalo turecké obyvatelstvo zachovat tureckou územní celistvost ve stejné podobě, v jaké ji známe dnes. Důsledkem povstání a vyhrané války bylo vyhlášení Turecké republiky 29. Října 1923 ale také i nárůst primitivního nacionalismu. Bohužel během války za nezávislost došlo k mnohým masakrům, přičemž v případě Arménů můžeme mluvit dokonce o genocidě. Turecká republika také přistoupila na oboustrannou výměnu občanů se sousedními zeměmi, což vyústilo ve skutečnost, že obyvatelstvo Turecka bylo uměle poturčeno. Turecký národ je ve své podstatě konstrukt, který byl stvořen vyhlášením Turecké republiky. Neboli kdo se stal občanem Turecka, byl automaticky považován i za příslušníka turecké národnosti. Dá se říci, že turecké obyvatelstvo dodnes

---

¹³ Viz. Příloha č. 1.

trpí „*syndromem smlouvy ze Sevres*“, pod čímž chápeme chorobnou podezíravost k zájmům mocností, které si chtějí pomyslně rozparcelovat Turecko (Murinson, 2006: 943). Mimochodem je nutno podotknout, že tato smlouva také počítala s vytvořením svobodného Kurdistanu na bývalém území říše.

Brzy po založení Turecka byla zavedena nová politika, která již nadále tolik nepočítala se zeměmi Blízkého Východu, kterými Turci doslova opovrhovali. Důvodem k tomuto přístupu byla skutečnost, že v Turecku byly v rámci prováděných reforem oficiálně zakázány islámské ideje, poněvadž byly považovány za hlavní důvod zaostalosti celého regionu (International Crisis Group Report, 2010: 1). Spolu s islámem kemalisté odsuzovali taktéž odkaz Osmanské říše a odmítali se na něj při ustanovování moderního Turecka odvolávat, jelikož jej považovali za nepřekonatelnou překážku modernizaci státu (Larrabee, 2010: 159-16). Průběh modernizace společnosti a státu je zosobněn v principech kemalismu.

Přestože byl turecký nacionalismus výsadou především sekulárních sil v zemi, AKP jej taktéž dokázala využít ve svůj prospěch a přisvojit si jej. Můžeme dokonce říci, že AKP využívá nacionalistických tendencí v zemi tak, aby zdůraznila, že Turecko je lepší než jiné země a tudíž i vláda, ať už je jakákoliv, musí být lepší (Migdalovitz, 2011: 42). Představitelé AKP také velmi často tvrdí, že automaticky vystupují v mezinárodních sporech z pozice spravedlivého, zásadového a humanitního státu. Tento přístup AKP bývá na západě brán s rezervou, poněvadž je považován především za styl, jakým se AKP navenek prezentuje. Ovšem neoddiskutovatelné je to, že Turecko si samo klade nepřekonatelné překážky svému záměru stát se takzvanou „*soft power*“ velmocí na Blízkém východě.

8.5.3 Merkantilismus

AKP využívá velmi dovedně současného hospodářského nárůstu k tomu, aby se zlepšilo postavení Turecka na mezinárodní scéně. Je kupříkladu nezpochybnitelným faktem, že AKP využívá ekonomického vlivu v jednáních s ostatními státy v regionu.

Nárůst ekonomického růstu v Turecku má svá specifika. V současnosti je většinou přikládán právě aktivní hospodářské politice AKP. Ovšem neměli bychom opomíjet i opatření, která zavedla poslední sekulární vláda. Ta se snažila vypořádat s ekonomickou krizí z konce 90. let ovšem její funkční období skončilo dříve, než se tato opatření projevila.

Od roku 2002 do roku 2008 zažívala turecká ekonomika raketový vzestup, kdy každým rokem vzrostla v průměru o šest procent. Poté trochu ochladla v roce 2009 spolu s tím jak světové trhy zasáhla ekonomická krize, nikdo ovšem nepředpokládal další vývoj, kdy růst ekonomiky dokonce předčil i ten z let 2002 až 2008, kdy se nyní Turecko pohybuje v růstu okolo 7%. Tvrdá proexportní politika AKP se zdá se vyplácí, když vývoz zboží narostl skokově z 32 bilionů z roku 2002 na neuvěřitelných 132 bilionů dolarů v roce 2009 (Migdalovitz, 2011: 43). To znamená, že během sedmi let vlády AKP byl vývoz najednou čtyřnásobný.

Většina Tureckého exportu stále směřuje do Evropské unie, ovšem výrazně narůstá odbyt tureckého zboží do mimoevropských destinací, jako jsou arabské země, Irán, Rusko a jiné. Přesto by neměl být bráno přelévání tureckého exportu do jiných zemí než jen EU za nepříznivý. De facto se Turecko snaží vylepšit své renomé pomocí ekonomických stimulů v jiných zemí. Představitelům Turecka totiž došlo, že tam kde nelze zlepšit své vztahy za použití politiky musí nejprve prorazit pomocí ekonomiky, které pomyslně „ušlape cestičku“ politickým jednáním.

Pokud bychom hledali nějaký příklad toho, jak se ekonomická politika Turecka promítá do politických vztahů, tak opět musíme ukázat na případ Severního Iráku, kdy paradoxně představuje pro Turecko Severní Irák jednoho z hlavních nepřátel, ale na poli ekonomických vztahů jsou obě země sobě potřebné. Paradoxně si autor dovoluje vyslovit myšlenku, že Turecko se pokouší o podobný projekt jakým bylo EHS v Evropě. Turecko představuje hlavního dovozce zboží do Iráku, kdy většina zboží dostupného v Kurdské autonomní části má původ v Turecku. Naopak Irák potřebuje Turecko k transportu ropy. Do souvislosti s tím, bychom mohli stavět i fakt, že nyní se z Turecka do Iráku stahují

jednotky PKK. Tudíž aktivní bilance Turecké republiky působí jako dobrý stimul v regionu.

To samé se dělo až do občanské války v Sýrii. Turecko se snažilo o urovnání sporů se Sýrií pomocí investic a budováním vzájemné důvěry na základě ekonomické kooperace, tak aby případný ozbrojený konflikt mezi oběma stranami byl nevýhodný do takové míry, že by k němu nedošlo. Ovšem poté co došlo k občanské válce, která stejně všechny investice ve své podstatě znehodnotila, nebylo již nutné s Assadem spolupracovat. Jednak proto, že Assad ztrácí soustavně moc a legitimitu vládnout. Dále je to také představitel Alávitské frakce islámu, která se liší od politiky AKP. Proto je pro AKP a Erdoğanů výhodnější spolupracovat se syrskou opozicí. Jednak proto, že je pravděpodobné, že v občanské válce vyhraje, poněvadž jí podporují Liga arabských států, šejkové ze zálivu, USA, EU a NATO. Pro Turecko by tedy bylo krajně nepříjemné stavit se na stranu prohrávající strany. Tudíž Turecko radši volí pokrytecký přístup, kdy se obrací proti spojenci zády, hned jak pomyslně klopýtne, poněvadž mít sousedství zemi, která je rozkladu a navíc ještě nepřátelsky nakloněná se prostě nevyplácí.

V případě Iránu, jak uvádí Migdalovitz: „Turecko oponovalo sankcím uvaleným na Irán, proto, že premiér Erdoğan je považuje za nespravedlivé a navíc založené na spekulacích“ (Migdalovitz, 2011: 44).

8.5.4 Panturkismus

Turecko pod AKP také sází kromě muslimské karty na kartu panturkismu. Panturkismus je poměrně staré hnutí, které si klade za cíl sjednotit turkické národy pod jednu vlajku v jeden stát. Tato ideologie se těšila oblibě i během kemalistického období.

Byla podporována i ze strany NATO, poněvadž výrazná část turkických republik se nacházela v období bipolární konfrontace v soupeřícím táboře. Jednalo se především o republiky v SSSR a Číně. V SSSR patřily k těmto republikám Kazachstán, Uzbekistán, Kirgistán, Ázerbajdžán, Turkmenistán, Tatarstán a další. V Číně poté Východní Turkestán. Jako ideologie je tato myšlenka již de facto mrtvá, či jen velmi těžko skutečnitelná, ovšem ve vzájemných jednáních s ní Turecko velmi dobře laboruje.

Turecko se především snaží proniknout do oblasti Střední Asie, kde by rádo investovalo, podobně jako se tomu děje na Blízkém východě. V současné době se zdá, že Turecko nikdo nezastaví od efektivního proniknutí do této oblasti. Pouze Rusko a Čína s nelibostí hledí na tyto iniciativy Turecka, poněvadž toto území považují za své. NATO by se mělo pokusit o zlepšení svých vztahů s Tureckem, poněvadž toto území se ukazuje jako velmi kritické v následujícím vývoji a pro stabilizaci situace v Afghánistánu a Iráku se jeví potřeba ideologického proniknutí do Střední Asie jako nevyhnutelná

9. NATO A TURECKO POD VLÁDOU AKP

Právě během poslední dekády svět zaznamenal „*nebývalý nárůst*“ aktivity Turecka na Blízkém východě a to po desetiletích, kdy se turecké vlády úspěšně vyhýbaly zapojování se do vnitřních záležitostí v tomto vysoce nestabilním regionu. Jak podotýká Larrabee: „*Turecko se stává po letech své pasivity a nezájmu opět významným hráčem v regionu*“ (Larrabee, 2008: 75). Tato aktivita je přímým opakem poválečné zahraniční politiky Turecka, poněvadž pro Turecko ze studené války bylo zasahování do záležitostí Blízkého východu de facto tabu.

Někteří autoři, kupříkladu Larrabee, se domnívají, že: „*Nová vlna aktivit Turecka zaměřená na Blízký východ neznamená, že se Turecko otáčí zády vůči NATO a západu*“ (Larrabee, 2008: 75). Dle jeho slov se Turecko pouze navrácí tam, kam patří, a republikánské období Turecka bylo pouze abnormalitou, která se nyní vytrácí. Budiž pravdou, že Blízký východ hrál v tureckých dějinách vždy velkou roli a Turecko je s ním a také s děním v něm neoddělitelně spjato.

Tedy vyplývá, že zásadním faktorem, který ovlivnil vztah Turecka k NATO, byl politický úspěch strany AKP.

Bylo by chybou považovat vládu AKP v průběhu let za neměnnou. Ve vztahu Turecka k západu lze vysledovat dvě fáze evoluce turecké zahraniční politiky.

První období probíhalo od roku 2002 do roku 2005. V tomto období kladla AKP a Turecko vůbec velkou snahu o získání členství v EU. Během těchto let vláda AKP ve své podstatě stále pokračovala v trendu, který započaly sekulárně orientované vlády Turecka v letech předešlých. Ovšem s tím, jak se stávala vidina členství Turecka v EU stále více mlhavou, nabírala AKP pomalu ale jistě opačný směr. Pro vztahy Turecka a západu, potažmo NATO, mělo zásadní vliv narůstání vzájemné averze mezi Tureckem a Řeckem, či lépe řeckou částí Kypru. Ač jsou Turecko i Řecko formálně spojenci v rámci obraného paktu, jakým NATO je, stále si nemohou přijít na jméno ve vztahu k zakonzervovanému

konfliktu na Kypru. Já sám spatřuji za pověstný „hřebíček do rakve“ společným vztahům těchto zemí, přijetí Kypru do EU.

Jak také podotýká Giannotta: „*Po roce 2005 lze vysledovat značnou ztrátu nadšení pro vstup do EU na straně Turecka*“ (Giannotta, 2012: nestránkováno).

Už v roce 1997, čtyři roky před tím, než se umírnění ale přece islamisté chopili moci v Turecku, varoval Zbignew Brzezinski před tím, aby si USA a potažmo NATO svým chováním neodcizili Turecko. Uvedl, že pokud se: „*Turecko bude cítit jako vyděděnec Evropy, stane se více islamistickým a mnohem méně bude dobrovolně spolupracovat s NATO*“ (Brzezinski, 1997: nestránkováno). Brzezinski navrhoval, aby se členské státy NATO zároveň přítomné v EU pokusili využít svého vlivu a podpořily snahy Turecka o vstup do EU. Pokud by se tedy podařilo navrátit vývoj situace v Turecku zpět na evropskou cestu, taktéž vnitřní politika Turecka by neměla nabrat radikálně islamistický obrat.

Nyní je to již přes půl století, co Turecko podalo žádost o vstup do EU (EHS) a paradoxně právě po takovou dobu funguje NATO jako spojnice mezi EU a Tureckem, poněvadž členství Turecka v EU je stále mlhavé.

10. ABSENCE ČLENSTVÍ V EU A DOPAD NA POSTAVENÍ V NATO

Turecko se taktéž postupně může paradoxně ocitnout v izolaci způsobené tím, že není v EU. Přestože bylo NATO po značnou dobu hlavním pojítkem evropských zemí, v současné době to vypadá tak, že EU může částečně či dokonce úplně nahradit NATO. EU, tehdy ještě EHS, sice započala jako primárně ekonomická organizace, ovšem postupem času byla stále častěji diskutována možnost její proměny v ještě hlubší spolupráci, která by nebyla založena pouze na ekonomických vazbách.

Již v roce 1998 na summitu v St. Malo byla mezi Francií a Velkou Británií podepsána dohoda, která položila základ pro Společnou evropskou bezpečnostní a obrannou politiku, neboli ESDP.

Od té doby se ESDP rozrostla do takové míry, že se stala: „*Značným faktorem, který ovlivňuje evropskou zahraniční a bezpečnostní politiku (CFSP)*“ (Ülgen, 2008: 2). A právě pro Turecko z této skutečnosti plynou neblahé důsledky. Turecko se obává takového vývoje už proto, že v předešlých letech mohlo lehce ovlivňovat či se alespoň vyjadřovat vůči tématům uvnitř Evropy na základě svého členství v NATO. To pro Turecko představovalo pomyslné fórum, skrze které mohlo vyjadřovat své názory, a poněvadž NATO patří k hlavním evropským organizacím, musely být jeho názory přinejmenším vyslyšeny.

Pokud ovšem dojde v Evropě k vytvoření nějaké instituce podobné ESDP, která se později propojí s EU, tak by mohlo být NATO jednoduše odsunuto na druhou kolej. Navíc zraky USA se poslední dobou stále více upínají k jihovýchodní Asii. Takový vývoj je pro Turecko velmi nelichotivý a určitě tomu ani nepřispívá fakt, že EU je: „*Ochotná brát na svá bedra zodpovědnost za mnohé peacekeepingové mise*“ (Ülgen, 2008: tamtéž).

Turecko tedy čelí značně obtížné překážce, která ubírá důležitosti jeho postavení v Evropě. Turecko podalo přihlášku do EU (EHS) již 31. Července 1959. Později podepsalo Asociační dohodu v roce 1963 a celní unie mezi Tureckem a EU začala fungovat roku 1995. Konečné přístupové rozhovory započaly v roce 2004. Turecká cesta

do EU se může pochlubit mnoha prvenstvími. To nejznámější a nejvíce diskutované je, že je to již přes 60 let a to z něj vytváří: „*Nejkomplikovanější rozšíření vůbec*¹⁴“.

Mnoho ze současných problémů mezi NATO a Tureckem je mimo jiné zapříčiněno právě zabřednutím v přístupových rozhovorech a slepé uličce, v níž se právě nacházejí.

---

¹⁴ Blíže: Grigoriandis, N. Ioannis: 2008. Turkey's Accession to the European Union: Debating the Most Difficult Enlargement Ever. SAIS Review. Vol. 26., No. 1.

11. ROK 2003 A DRUHÁ VÁLKA V IRÁKU

Právě po druhé válce v zálivu se veřejnost v Turecku začala ptát na otázku, co přináší Turecku členství v NATO. De facto bylo na NATO nahlíženo tak, že celá aliance ztratila v očích Turků svoji legitimitu. Po dlouhá léta bylo NATO pojátkem Turecka s Evropou. Neboli díky NATO se Turecko mohlo považovat za evropskou zemi. Takže pro tehdejší identitu Turecka bylo nutné zůstat v orbitě NATO.

Jenže nové tisíciletí přineslo mnoho změn, jak už bylo řečeno. K moci se dostala strana AKP a umírnění islamisté, pro které definice Turecka jako evropské země již nebyla tak podstatná. Navíc i mezi ostatními členy aliance probíhala diskuze ohledně definice a směřování NATO. Za příklad může posloužit invaze do Iráku z roku 2003, kterou vedly USA a některé další členské země. Právě na případu invaze do Iráku se aliance nedokázala shodnout a nakonec proběhla tak, že: *„Evropští členové aliance dělali všechno možné proto, aby se vyhnuli zapojení do mimoevropských událostí“* (Oğuzlu, 2012: 155). Turecko také dospělo přesvědčení, že pokud by bylo ohroženo, tak se ostatní členské státy budou zdráhat mu pomoci.

V roce 2003, stejně jako roce 1991, Turecko podalo žádost o rozmístění spojenecké protiletadlové obrany a systému včasné obrany kolem společných hranic s Irákem, díky čemuž by byla neutralizována možnost iráckého raketového či jiného útoku na turecké území. Proti těmto požadavkům Turecka se vždy postavily některé členské země. Důvodem, proč právě evropské státy odmítaly zapojení NATO do operací v Iráku, byla skutečnost, že odmítaly zapojení NATO do operací *„out of area“* neboli mimo Evropu (Oğuzlu, 2012: 155). Navíc i nadále některé členské země NATO odmítaly uznat PKK jako teroristickou organizaci. Tyto skutečnosti vedly Turecko k přesvědčení, že NATO jako celek nechápe bezpečnostní hrozby stejným způsobem jako Turecko. Důsledkem je současný stav, kdy Turecko zastává vůči NATO následující přístup, kdy: *„Jsou vztahy s NATO založeny především na pragmatických a krátkodobých společných zájmech“* (Oğuzlu, 2012: tamtéž).

11.1 Dopad druhé invaze do Iráku: Nárůst nedůvěry

Zajímavým faktem je skutečnost, že dle výsledků průzkumů chápe veřejnost v Turecku akce USA v Iráku jako větší hrozbu pro mír, než třeba tolik sekuritizovaný Írán. Dle výsledků totiž: „60% Turků považuje politiku USA v Iráku za hrozbu, přičemž pouze 16% jich stejně smýšlí ohledně Íránu“ (Lesser, 2007: 35). Dle Lessera navíc invaze do Iráku z roku 2003 znamenala posunutí debaty ohledně toho, zda je regionální politika USA a Turecka podobná či rozdílná, na novou úroveň, kdy byl debatován vůbec onen americký vliv regionu celkově.

Tak tedy po invazi do Iráku z roku 2003 došlo k nebývalému nárůstu protiamerických a proti-evropských sentimentů u turecké veřejnosti. Znovu totiž přišla na pořad dne otázka kurdské autonomní oblasti v Iráku. Turecko je totiž přesvědčeno, že USA chtějí vytvořit svobodný Kurdistan proto, aby zadržoval regionální rozmach Turecka. Vládní politika AKP navíc toto přesvědčení aktivně podporuje. Samotná existence PKK na severu Iráku představuje pro Turecko obrovský problém, a to, že je toto území pod vlivem tureckého spojence USA, je značně problematické. Navíc Turecko hraje na turkmenskou kartu, kdy se obává o blaho Turkmenské populace Iráku, především se jedná o města Kirkuk a Mosul.

Kupříkladu Eligür cituje ve své práci článek z prorežimního plátku Turkish Daily News, kde se praví: „Většina Turků, ať už v armádě či civilistů, vážně věří, že USA poskytuje bezpečné útočiště bojovníkům PKK na severu Iráku“ (Eligür, 2005: 1-2).

Přestože se zdá, že AKP se pokouší soustavně roli Turecka v NATO přetvořit k větší samostatnosti, což jej ovšem v očích mnoha členů aliance oddaluje, na poli vztahů se svými sousedy zaznamenalo Turecko nebývalé úspěchy.

12. OBRAZ TURECKA V REGIONU VE SVĚTLE ARABSKÉHO JARA

Je až s podivem, že Turecko pod AKP dokázalo během pár let změnit svůj obraz v regionu po téměř celém dvacátém století. Existuje k tomu celá řada důvodů. Já sám shledávám následující jako důležité a pro to je zde uvádím.

Za prvé: „Vzestup strany AKP, která přerušila proti-islamistický sekularismus v zemi, proti-arabský západní směr a turecký kemalismus, díky čemuž obnovila turecké propojení s jeho územní a muslimskou minulostí“. Dále Salem uvádí: *„Očividný úspěch tureckého vyvažování mezi náboženstvím, sekularismem a osobními svobodami v regionu, kde náboženství a politika ještě nenašly způsob jak spolu koexistovat“* (Salem, 2011: 1).

Mimo jiné se nejspíše konečně Turecku vyplácí jeho politika nulových problémů¹⁵ s okolními zeměmi, tato politika je zahrnuta v agendě Turecka de facto již od jeho vzniku. Problémem ovšem je, že se Turecku tuto ideu nikdy nepodařilo úspěšně implementovat. Důkazem budiž historická zkušenost, ze které je jasně vidět, že Turecko mělo či má špatné vztahy s většinou sousedících zemí.

Turecko se pokouší prosazovat své zájmy v regionu pomocí takzvané „měkké síly“, přičemž využívá svého nebývalého ekonomického rozkvětu. Na Turecko je navíc také většinou obyvatel Blízkého východu nahlíženo jako na sociální, ekonomický a politický vzor. Úspěch Turecka, který přišel až za vlády umírněných islamistů je předkládán jako potvrzení, že většinově muslimská země se může stát konkurencí i pro západní země. Turecko se také snaží vystupovat jako neutrální rozhodčí ve sporech mezi státy v regionu.

Dalším podstatným důvodem, který ovlivnil nahlížení zemí Blízkého východu na Turecko je i jeho participace či spíše právě nečinnost v kampaních, které USA a potažmo NATO v regionu provádí. Jde především o rázné odmítnutí požadavku USA na využití leteckých základen na východě Turecka k poskytnutí zázemí pro letecké údery na postavení irácké armády během invaze do Iráku v roce 2003. Taktéž změna přístupu Turecka k židovskému státu v posledních pěti letech zapříčinila nárůst důvěry v Turecko

---

¹⁵ Politika nulových problémů

napříč všemi arabskými zeměmi. Turecko, které Izrael do té doby považoval za hlavního spojence¹⁶ v regionu, se od něj začalo vzdalovat po roce 2008, kdy především premiér Erdoğan a jeho AKP odsoudili Izrael za rozhoření války v Gaze v letech 2008 až 2009. Tomu už jen následovalo další zhoršování vztahů mezi oběma zeměmi až do roku 2010, kdy se obě země dostaly asi do nejhoršího bodu v dějinách během incidentu v Gaze¹⁷.

Vzhledem k tomuto incidentu je nutné podotknout, že: *„Islamistická vláda AKP se pokusila proměnit incident na lodi Mavi Marmara v mnohostranný problém, do kterého by se mohly zapojit i třetí strany a vnější faktory. A to jako hamas, Egypt, Hizballáh, Irán a dokonce i Sýrie. A to v čase, kdy bylo arabské jaro v plném proudu* (Minagias, 2012: 6). Je záhodno podotknout, že taková iniciativa Turecka může z krátkodobého hlediska přinášet úspěchy, ovšem v delším časovém rozmezí má potenciál vytvořit pro Turecko mnohé problémy.

Vůbec co se týče mírového procesu mezi Izraelem a Palestinci, Turecko zastává poněkud zdánlivě nepochopitelnou pozici. AKP soustavně podporuje především Hamas jako legitimní stranu a zároveň demokratického vítěze z voleb v roce 2006. Turecko několikrát vyjádřilo své přesvědčení, že bez Hamasu nelze dojít mírového řešení na Blízkém východě. Hamas, jako jedna z palestinských politických frakcí, ovšem neuznává svrchovanost státu Izrael a ani mu nechce přiznat právo na existenci. Zdá se, že Turecko favorizuje právě Hamas, jelikož jde taktéž o islamistickou stranu. Naproti tomu s Palestinskou samosprávou udržuje Turecko pouze vlažné vztahy. V současné době, je jejím prezidentem Mahmud Abbas, který je ovšem považován za správného partnera pro dosažení míru, poněvadž na rozdíl od představitelů Hamasu, uznává existenci státu Izrael

---

¹⁶ Dobré vztahy a spojení mezi Tureckem a Izraelem od druhé poloviny 90. let do roku 2008 lze přičítat především tureckému strachu z obklíčení a vlivu USA. Turecku v té době hrozilo, že se vyhročí jeho vztahy hned s několika okolními státy najednou. Dokonce se v té době uvažovalo o tom, že by se Turecko mělo připravit na dvě a půl války (a to s Řeckem, Sýrií a PKK), nemluvě o ne zrovna lichotivém vývoji vztahů s Ruskem, Arménií, Íránem a Kyprem (Kirišci, 2006: 15). Turecko bylo v té době de facto obklíčeno ze všech stran a spojení s pomyslným vyděděncem Blízkého východu Izraelem bylo nasnadě. Ovšem v současné době, pokud ještě můžeme hovořit o spojení mezi Tureckem a Izraelem, jde jen o relikvii sekulární minulosti Turecka, který vezme rychle za své.

¹⁷ V roce 2010 totiž vyjela z Istanbulu pod tureckou vlajkou loď, jejímž deklarovaným posláním bylo poskytnout humanitární podporu obyvatelstvu Gazy. Poté, co se loď přiblížila Gaze, provedly Izraelské bezpečnostní sbory zásah na lodi, který si vyžádal na osm životů posádky, kterou tvořili právě občané Turecka. Na celý incident okamžitě zareagovalo Turecko, které jej důrazně odsoudilo a dokonce pohrozilo obdobnými protiopatřeními.

(Migdalowitz, 2011: 38-39). Pro AKP jsou ovšem nejspíše překážkou právě dobré vztahy s Izraelem a sekulární povaha současně zvolené Palestinské samosprávy. Navíc nynější kabinet a ministři nevycházejí z tradic Muslimského bratrstva a jejich náboženské zapálení je také sporné.

Vládní představitelé AKP se také až extrémně kloní na stranu Hamasu v diskuzi ohledně raketového ostřelování území Izraele ze strany radikálních Palestinců. Turecko se nesnaží ospravedlňovat tyto útoky, ale zároveň je ani zásadně neodsuzuje a naopak se snaží využívat lidských obětí, které čas od času přináší palebná reakce izraelské armády. Turecko si rychle navyklo na to, že pokud ve sdělovacích prostředcích upozorňuje na lidské oběti izraelského bombardování, dostane se mu souhlasných reakcí z mnoha koutů světa a nejen toho islámsky založeného. Pokud jsou oběťmi bombardování děti, je to pro kýžený efekt jen lépe. Nikdo už ovšem nepodotýká, že Hamas využívá k ochraně svých palebných pozic právě lidských štítů a především dětí.

Je důležité podotknout, že ať už byly impulsy, které vedly vládu Turecka k těmto krokům, jakékoliv, dokázalo jich Turecko umně využít ke zlepšení svého renomé v arabském světě.

V neposlední řadě také Turecko těží z kulturního vlivu, který v regionu má. Turecký zábavní a především televizní průmysl má obrovský potenciál a je šikovně zaměřen na všechny vrstvy společnosti a především turecké telenovely představují pomyslné „*ambasatory* či *agenty*“ turecké kultury.

Na závěr jsem ponechal jednu z velmi zajímavých skutečností, a to, že: „*Až do vypuknutí revolucí napříč arabským světem od roku 2010, které je familiérně nazýváno jako arabské jaro, jsme v regionu nemohli najít jakýkoliv jiný režim¹⁸, který by nabídl recept na politický úspěch či alespoň inspirující vůdcovství*“ (Salem, 2006: 1). Až úspěch

---

¹⁸ Určitá polemika by se mohla vést v případě Íránského klerikálního režimu, který ve svých počátcích také sliboval změnu, ale postupně se z něj v krátké době stal autoritativní, zkorumpovaný a represivní režim ne nepodobný dalším v Iráku či v Sýrii. Určitá změna přišla nyní: „Kdy podněcuje entusiasmus ve hnutích jako Hizballáh a Hamas v konfrontaci se státem Izrael“ (Salem, 2006:1). Ovšem obě hnutí následují Írán v odporu vůči židovskému státu a již nechtějí uplatnit stejnou formu vládnutí jako v Íránu.

AKP v Turecku lze brát jako historické přerušení zkorumpovaných a autoritativních režimů, poněvadž i přes svoji nabubřelou rétoriku se AKP stále řídí demokratickými principy a i přes to, že hlásá potřebu sociální změny, slibuje, že bude respektovat občanské a politické svobody. Tudíž turecký scénář se jeví jako původní a jedinečný. A nyní ještě více než „*model Turecka*“ je prosazován model politiky „*Erdoğanova stylu*“ (Minagias, 2012: 5-6). Důvodem je skepse z vývoje v arabských zemích, kde došlo k převratu, který odstranil zkorumpované autoritativní režimy. Na druhou stranu ale revoluce nepřinesla ani v jedné zemi politickou stabilitu, která by vedla k ustanovení demokratického režimu podobného tomu v Turecku. A protože příklady táhnou, je Erdoğan pomyslně stavěn na piedestal jako příklad politika, kterého by měli politici v arabských zemích následovat, pokud chtějí uspět.

Na jednu stranu Turecko požívá v regionu Blízkého východu nebyvalou popularitu, ale na druhou Turecko nedokáže této popularity efektivně využít ke svému prospěchu. Neboli jak uvádí Salem: „*AKP a její politický styl dosud nenašla způsob, jak účinně proměnit popularitu ve vliv*“ (Salem, 2006: 2). Turecko tedy bude muset konečně najít způsob, jak se chopit své vytoužené vůdcovské role v regionu, což by mu poskytlo prostor pro reformování osudu oblasti dle jeho pohledu.

Po volbách konaných 12. června 2011 bylo zcela evidentní, že jasným vítězem se stal Erdoğan. Díky tomu mohl prohlásit ve svém projevu k tureckým občanům, že zamýšlená „*nová ústava*“ Turecka se stane také ideologickou identitou „*Nového Turecka*“ (Minagias, 2012: 1).

13. TURECKO A ZÁSAH PROTI LIBYI

Jak již bylo zmíněno, Turecko se zpočátku velmi ostře vymezovalo proti zásahu v Libyi a jakémukoliv zapojení se NATO do probíhající občanské války v zemi. Čtrnáctého března roku 2011 Turecko vydalo prohlášení, ve kterém zopakovalo svůj postoj ve věci Libye. V prohlášení bylo uveřejněno i varování před důsledky, které by alianční zásah v Libyi mohl přinést. Slovy premiéra Erdoğan: „*Vojenská intervence*

v Libyi, nebo v kterékoliv jiné zemi je absolutně kontraproduktivní“ a navíc „Kromě toho, že by byla kontraproduktivní, mohla by mít i nebezpečné důsledky“.

Turecko dále zdůraznilo, že NATO představuje obranný pakt a pokud by mělo někde zasáhnout, tak pouze po naplnění skutečností obsažených v článku 5 smlouvy o NATO. Neboli pokud není jeden z aliančních států napaden druhou stranou, je přímý zásah v Libyi naprosto nepředstavitelný. Prezident Gül taktéž řekl, že ani veřejnost v Libyi si nepřeje cizí zásah v zemi a pro opozici vůči Kaddáfího režimu by znamenala intervence taktéž nepřijatelný vývoj současné situace.

Postupem času se ovšem Turecko přeci jen rozhodlo podpořit plán NATO a pomohlo uvést v realitu námořní blokádu Libye, i přesto, že před tím Turecko vyjádřilo obavu z přebrání celé operace aliancí. Celý plán na vytvoření bezletové zóny totiž započal jako iniciativa USA a některých členských států NATO. Ovšem během faktického uvedení plánu v realitu bylo rozhodnuto, že bude spadat pod kontrolu NATO.

Podmínkou alianční operace samozřejmě bylo, aby ji odsouhlasily všechny členské země, tedy 28 členů. Ovšem Turecko si kladlo následující podmínku, a to, že: *„Nepodpoří jakýkoliv plán, pokud mu nebudou dány záruky, že celá operace bude omezena jen na ochranu civilistů, prosazování zbrojního embarga, bezletové zóny a poskytování humanitární pomoci“¹⁹.*

Dá se říci, že Libyjská opozice se chtěla za každé okolnosti vyhnout stejnému scénáři, který se odehrál po roce 2003 v Iráku, kde ozbrojená koaliční intervence pozemních vojsk sice vedla ke svržení Husajnovského režimu, ovšem přítomnost armády USA a dalších států zapříčinila to, že z převratu nevzešla jediná silná frakce, která by mohla v zemi vládnout. Neboli díky přítomnosti USA byla zachována pluralita rozložení moci, díky čemuž nevznikl v zemi nějaký další autoritativní režim, ale na druhou stranu

---

¹⁹ Turkey backs NATO command of Libya operations. Aljazeera. [ONLINE], dostupné na: <<http://www.aljazeera.com/news/africa/2011/03/2011324185612655172.html>>, 12. 04. 2013.

se situace zhoršila do té míry, že v současné době můžeme prohlásit, že v Iráku už přes deset let probíhá občanská válka.

Před neblahým vývojem ohledně intervence v Libyi Turecko varovalo dostatečně. Turecko soustavně upozorňovalo na možnost, že občanská válka se může proměnit v konflikt ne nepodobný tomu v Afghánistánu či Iráku. Přičemž Erdoğan prohlásil, že: „*Irák stále platí za válku, která proběhla již před dvaceti lety*“²⁰. Taktéž zpochybnil předpoklady, že intervence v Libyi potrvá pouze týdny, když připomenul, že to samé bylo plánované i v případě Iráku či Afghánistánu.

Turecko se snažilo předstírat, že jeho váhání jak se vypořádat s možnou intervencí v Libyi nebylo způsobené nerozhodností. Naopak Turecko prohlašovalo, že se od počátku snažilo fungovat jako mediátor mezi znesvářenými stranami v Libyi tak, aby bylo dosaženo nějakého konsenzu a konce občanské války v Sýrii. A to tak, že Turecko mohlo být partnerem k jednání nejen pro obě strany konfliktu, ale i pro další zainteresované strany, jako jsou Arabská liga, Africká unie, NATO a EU.

Jelikož si ovšem Kaddáfího opozice uvědomovala, že bez podpory západu není schopna svrhnout dosavadní režim, apelovala na vytvoření bezletové zóny nad Libyí. Tato bezletová zóna měla být opatřením, které mělo zabránit ať už domnělým či skutečným ztrátám na životech civilního obyvatelstva. Pro připomenutí - podobné opatření bylo zavedeno i po válce v zálivu v letech 1991 až 1992, kdy byly zavedeny dvě bezletové zóny, jedna nad severním Irákem a druhá nad jižní částí Iráku sousedící s Kuvajtem. Díky tomu nemohl irácký režim napadnout jak Kurdskou oblast na severu, tak svého souseda na jihu. V případě Libye ale představitelé západu podporovali bezletovou zónu nad celou Libyí. Ovšem v té době byla Libye v podstatě rozdělená na západní část a to loajální režimu a východní, která byla centrem odporu. Proč nebyla vyhlášena bezletová zóna jen nad východní částí, se můžeme jen domýšlet.

---

²⁰ Walberg, Eric: 2011. Turkey and War on Libya: Defusing another UN Time Bomb. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://www.globalresearch.ca/turkey-and-the-war-on-libya-defusing-another-un-time-bomb/24058>>, 26.4. 2013

Přesto byla nakonec v NATO prosazena myšlenka intervence, kterou odsouhlasila i Rada bezpečnosti, když vydala rezoluci 1973 17. března roku 2011. Tato rezoluce opravňovala NATO a jeho spojence k zásahu v Libyi, přičemž mohly být použity „*všechny potřebné úkony*²¹“. V počáteční fázi Turecko výrazně kritizovalo především letecké údery francouzského letectva.

13.1 Turecko a jeho zájmy v předrevoluční Libyi

Jak už bylo řečeno, Turecko se zpočátku stavilo proti intervenci v Libyi. Mimo jiné byl ze strany Ankary vznesen požadavek, aby byla jakákoliv akce vůči tamnímu režimu provedena se souhlasem rady bezpečnosti. Neboli slovy Güla: „*Pokud by měla proběhnout intervence, tak pouze na základě rezoluce Rady bezpečnosti v rámci mezinárodní legitimacy*“. Taktéž Erdoğan doplnil svého kolegu o myšlenku, že intervence v Libyi by měla dalekosáhlé humanitární důsledky a už pouze navrhované sankce by způsobily, že by: „*Trpěli nevinní lidé*“. Taktéž obvinil západ, že uvažuje o intervenci v Libyi pouze s ohledem na ropu. Erdoğan takto reagoval na měsíc staré prohlášení vrchního představitele NATO Anderse Fogha Rasmussena, že NATO neplánuje intervenci v na ropu bohaté Libyi, ale pouze se připravuje na „*všechny eventuality*“.

Každopádně si musíme položit otázku, co vedlo Turecko k tomu, že oponovalo svým spojencům v NATO a otálelo s podporou intervenovat v Libyi. Jedním z důvodů je skutečnost, že se Turecku v poslední době podařilo uzavřít velký počet obchodních kontraktů v Libyi. Pro představu se jednalo asi o objem „*15 miliard dolarů ve vzájemném obchodu, investicích a kontraktech*²²“. Jakýkoliv zásah proti Libyi by tedy mohl vážně ohrozit turecké investice, čehož Turecko nechtělo dopustit. Nyní se ovšem nacházelo v nezáviděníhodné situaci, kdy si situace žádala, aby Turecko podniklo v této věci různé kroky, pokud se nadále chtělo stavět pozice mediátora a regionální mocnosti na Blízkém východě.

---

²¹ Walberg, Eric: 2011. Turkey and War on Libya: Defusing another UN Time Bomb. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://www.globalresearch.ca/turkey-and-the-war-on-libya-defusing-another-un-time-bomb/24058>>, 26.4. 2013

²²THE WORLD: 2011. Turkey's Role in Libya. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://www.theworld.org/2011/03/turkey-libya-nato-erdogan/>>, 17. 3. 2014.

13.2 Důsledky intervence NATO v Libyi pro Turecko

Dá se jednoduše říci, že intervence v Libyi přišla pro Turecko v tu nejhorší možnou dobu. Dlouho budovaný obraz Turecka jako země, která je oporou pro hnutí a která svrhávala autoritativní režimy napříč arabským světem, se rozplynula. Turecko příliš dlouho váhalo s rozhodnutím, jak se do operace v Libyi zapojit.

Paradoxně se Turecko svým zdráhavým postojem k zásahu v Libyi přiblížilo USA. Pro USA představovala intervence do Libye taktéž problém, poněvadž na jednu stranu by rádo Kaddáfího režim odstranily, ale na druhou stranu nechtělo zabřednout do dalšího neřešitelného konfliktu. Po setkání představitelů Turecka a USA bylo předneseno prohlášení, ve kterém bylo uvedeno, že: *„USA a Turecko sdílí v podstatě stejný pohled na intervenci v Libyi²³“*

---

²³ Walberg, Eric: 2011. Turkey and War on Libya: Defusing another UN Time Bomb. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://www.globalresearch.ca/turkey-and-the-war-on-libya-defusing-another-un-time-bomb/24058>>, 26.4. 2013

14. TURECKO A OBČANSKÁ VÁLKA V SÝRII

Přestože Turecko nedokázalo využít vývoje v Libyi pro svůj prospěch, nabízí se mu další příležitost v zemi, již také zasáhlo arabské jaro, a nyní již Turecko nemá ruce tolik svázané ekonomickými důsledky svého zapojení se do věci, ba právě naopak. Již přes dva roky nyní probíhá občanská válka v zemi, která přímo sousedí s Tureckem. Jedná se samozřejmě a bezpochyby o Sýrii.

Turecko-syrské vztahy jsou poměrně napjaté už od vzniku Turecké republiky. Mezi oběma režimy panovala nevraživost v mnoha sporných otázkách. Ovšem po roce 2001 a nástupu AKP se Turecko snažilo o zlepšení vztahů se Sýrií. Walker uvádí, že: „*Turecko po roce 2002 investovalo ekonomicky a politicky do Sýrie více než do jakéhokoliv svého jiného souseda*“ (Walker, 2012: 1). Přičemž Sýrie se měla stát pomyslnou perlou v neosmanské koruně, když si neodpustíme takové koloniální přirovnání. Sýrie celkově hraje důležitou roli v plánech nového Turecka pod nadvládou AKP. Ještě v roce 2009 prezident Turecka na státní návštěvě Sýrie prohlásil toto: „*Sýrie je pro Turecko bránou na Blízký východ a zároveň pro Sýrii je Turecko oknem do Evropy*“ (Walker, 2012: tamtéž). Je vidět, že Turecko se vůči Sýrii chovalo obzvláště pragmaticky, kdy mu nevadilo spolupracovat se stejným vedením státu, které o necelý rok později tvrdě kritizovalo. Oficiální postoj Turecka vůči Sýrii se začal proměňovat v září 2011, kdy Turecko naléhalo na Sýrii, aby zamezila krveprolití. O měsíc později již Ankara oficiálně uvedla, že by bylo záhodné odstavit Assada od moci.

Turecko by také vedoucí rolí při zásahu v Sýrii mohlo potvrdit svoji aspiraci na regionální mocnost a to v příhodné situaci, kdy se EU utápí v ekonomické krizi a arabské země se snaží vyrovnat s důsledky revolucí arabského jara.

Pro Turecko znamená občanská válka v Sýrii de facto stejné ohrožení svých investic jako v případě Libye. Investice v Sýrii dosahovaly výše 260 miliónů dolarů v roce 2010, což z Turecka činilo v této zemi největšího zahraničního investora. Nyní se tak Turecku nabízí příležitost poučit se z chyb, které učinilo ve vztahu k nepokojům

v Libyi. Turecko na počátku války v Libyi totiž odmítalo sankce a jakékoliv zapojení NATO do občanské války, aby nakonec naprosto obrátilo svůj postoj, kterým už ovšem mnoho nezachránilo a jeho pověst coby „*obránce slabých*“ výrazně utrpěla.

Pro Turecko a NATO je další vývoj situace v Sýrii velmi důležitý. Ovšem na rozdíl od Libye či Tuniska se dostalo arabské jaro i do země, která přímo sousedí s členskou zemí NATO, kdy hrozí, že déletrvajícím konfliktem by se mohl přelít i do jiných zemí, Turecko nevyjímaje.

Od 90. let hraje značnou roli ve vzájemných vztazích Turecka a Sýrie problematika Kurdského separatismu, či spíše utajovaná podpora PKK od syrského režimu. Přestože počátek podpory kurdským povstalcům v Turecku ze strany Sýrie lze dohledat až do 70. let minulého století. Na důležitosti této skutečnosti získala až po konci studené války.

Bude jistě zajímavé sledovat vývoj ohledně směřování kurdského separatismu v regionu, když 25. dubna 2013 ohlásili představitelé frakce PKK působící v Turecku, že ukončí boje v Turecku, čímž by měl skončit konflikt, který sužuje východ Turecka již od roku 1984. Al-Jazeera informovala také o tom, že PKK se z Turecka má stáhnout na sever Iráku²⁴, kde existuje Autonomní kurdská republika.

Celá operace by měla proběhnout guerillovým způsobem, poněvadž kurdské milice se nehodlají vzdát a složit zbraně. Stažení kurdských bojovníků z Turecka přišlo necelý měsíc poté, co v Turecku vězněný vůdce PKK Abdullah Ocalan nařídil uzavřít příměří po utajovaných rozhovorech s tajnými službami Turecka. Další vůdce Karayilan ovšem zdůraznil, že: „*Turecko musí dostát svých závazků, pokud má dojít k míru. Těmito podmínkami jsou schválení nové ústavy, zrušení speciálních jednotek, které byly*

---

²⁴ AL-JAZEERA. PKK sets date for withdrawal from Turkey. [ONLINE]: <<http://www.aljazeera.com/news/europe/2013/04/201342513922579836.html>>, 26.4.2013

vytvořeny pro boj s PKK a taktéž amnestie pro všechny vězněné bojovníky, včetně Ocalana²⁵.

Nyní je otázkou, co doopravdy přivedlo PKK k přípravám k odchodu ze země, je možné, že PKK se pouze přeskupí v Iráku, aby se poté zapojila do bojů v Sýrii, díky čemuž by mohlo dojít k ustanovení další autonomní republiky v Sýrii. V Turecku se setkává příměří mezi Tureckou vládou a PKK s nedůvěřivostí, poněvadž nikdo neví, co a kdo skutečně za příměřím stojí.

14.1 Snahy o uplatnění společné obrany

Není pochyb o tom, že se Turecko v posledním roce snažilo využít nepokojů v Sýrii ve svůj vlastní prospěch. Zasáhnout vojensky proti jiné suverénní zemi je ovšem těžko ospravedlnitelný čin, pro který potřebuje agresor nějaký zásadní důvod, který lze použít na mezinárodní scéně jako ospravedlnění k zásahu. V případě invaze do Iráku z roku 2003 tímto důvodem bylo domnělé vlastnění chemických a biologických zbraní saddámovským režimem. Jak ovšem odůvodnit nutnost zásahu v Sýrii? Pro Turecko se přímo nabízí obvinít Sýrii z nevyprovokované agrese a pokud možno nejlépe z agrese vůči civilistům. Humanitární důvody bývají v takovém případě velmi účinné, poněvadž oponovat jim lze velmi těžko, pokud vůbec. Přesto, že se ve všech případech nemusí jednat o humanitární krizi, kdokoliv proti takovému důvodu jakkoliv argumentuje, bývá na mezinárodním fóru odsouzen.

Pro Turecko se tedy ukázalo, že nejlepší by bylo, pokud by skutečně došlo k nějakým civilním ztrátám na životech, díky čemuž by mohlo v Sýrii, která se stále zmítá v občanské válce, zasáhnout. A ještě lépe by bylo, pokud by Turecko mohlo poukázat na článek 5 smlouvy o NATO, který pojednává o společné obraně. Neboli pokud by Turecko dokázalo ostatním členům NATO nade vší pochybnost, že se stalo obětí agrese, NATO by se muselo do konfliktu zapojit také a to na straně Turecka.

---

²⁵ AL-JAZEERA. PKK sets date for withdrawal from Turkey. [ONLINE]: <<http://www.aljazeera.com/news/europe/2013/04/201342513922579836.html>>, 26.4.2013

Lze jen spekulovat na kolik je toto scénárium pravděpodobné, ovšem oficiální reakce premiéra sousedního Iráku, Nuriho al-Maliki, by nám mohla v leccěms napovědět.

Al-Maliki prohlásil doslova toto: „*Turecko se chová pošetile. Mohli bychom dokonce říci, že se snaží přebrat zodpovědnost za řešení problémů v Sýrii, přičemž ovšem chce vnutit syrskému lidu svoji vůli. Proto by mělo mezinárodní společenství zasáhnout a zastavit Turecko*“. Nepřímo také zpochybnil také kredibilitu leteckých útoků na Turecko ze strany Sýrie, kterými se Turecko snažilo v diskuzi argumentovat, když řekl, že: „*Všechny tyhle příběhy o bombardování tureckého území jsou pouze přeháněním, a to i přes to, že některé se vskutku staly. Bylo by ovšem hloupé rozpoutat válku kvůli něčemu takovému a zapojit do ní i celé NATO a to jen kvůli ochraně Turecka, které přitom není ničím ohroženo*²⁶“. Z jeho rozhovoru s informační agenturou Interfax dále vyplynulo, že pokud Turecko vskutku v Sýrii zasáhne, je vcelku pravděpodobné, že takový akt uvrhne celý region do chaosu. Taktéž připomněl, že Turecko se na jedné straně snaží vystupovat za ručitele bezpečnosti v celém regionu, ale paradoxně politika, kterou prosazuje, vytváří pravý opak.

Na závěr al-Maliki podotkl ještě jednu velmi zajímavou věc, a to, že: „*Ankara se snaží vtáhnout NATO do syrských záležitostí. To je velmi nebezpečné, protože Bože uchraň Nás dalšího scénáře, který se udál v Libyi*²⁷“.

14.2 Náboženské třenice v Sýrii a role Turecka

Poněvadž je Sýrie de facto „tavícím tyglíkem“ na Blízkém východě můžeme zde nalézt mnoho kultur, náboženství a etnik. Taktéž co se týče politiky a ideologií je Sýrie značně heterogenní. Proto bude mít vývoj ohledně etnických třenic v Sýrii významný dopad na celý region.

---

²⁶ Aljazeera. Iraq PM wals of Syria crisi spillover. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2013/02/201322812730766202.html>>, 19.4.2013

²⁷ tamtéž

Etnické nepokoje odehrávající se v Sýrii mají značný význam pro Turecko. Zatímco se: „*Syrská občanská stává krvavým sektářským konfliktem mezi majoritními Sunity a vládními vojsky, které ovládá převážně Alevitská vláda*“. Tak i nepokoje se přelévají do Turecka, která má také významnou menšinu Alevitů. Alevité jsou považováni v Turecku za potencionální hrozbu, poněvadž jsou spojováni s nepřátelskou syrskou vládou²⁸.

Turecká menšina Alevitů je v současné době znepokojena z role Turecka v občanské válce v Sýrii, poněvadž se obává, že negativní kampaň vůči syrským Alevitům zasáhne i jí. Gettleman popisuje obavy této menšiny takto: „*Považujeme kroky učiněné Tureckem v Sýrii za hluboce znepokojivé a také pokrytecké*“²⁹. A to mimo jiné proto, že Turecko se spojuje se zeměmi, jako je Katar či Saudská Arábie, které jsou známy jako absolutistické monarchie.

Taktéž je zde zmíněno, že i mezinárodní společenství a NATO by se měly zabývat tím, komu míří turecká pomoc v Sýrii. Turecko dosud ani nepřiznalo, že aktivně podporuje syrskou opozici vojenskou cestou. Důležité je, že do syrské opozice patří i skupiny napojené mezinárodní terorismus. Přičemž mnoho z frakcí, které tvoří syrskou opozici, je složeno z bojovníků džihádu, kteří chtějí Sýrii přetvořit v ryze islamistickou republiku.

Dokonce představitelé USA v nedávné době uvedli, že informace získané od tajných služeb nasvědčují skutečnosti, že v Sýrii se skutečně shromažďují radikální muslimští bojovníci. Dle CIA se Sýrie doslova stává „*magnetem pro bojovníky džihádu*“³⁰. Představitelé USA a CIA jsou přesto nadále přesvědčeni, že tito bojovníci představují pouze zlomek z celé opozice.

---

²⁸ GETTLEMAN, 2012: *As Syria War Roils, Unrest Among Sects Hits Turkey*. [Online], <http://www.nytimes.com/2012/08/05/world/middleeast/turkish-alawites-fear-spillover-of-violence-from-syria.html?pagewanted=all&_r=0>, 09.01.2013.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ Tamtéž.

Turecko by mělo vážit každý svůj krok v občanské válce v Sýrii, poněvadž situace se může rychle zvrhnout v jeho neprospěch. Pokud bude Turecko nadále hrát na sympatie se sunitskou většinou v Sýrii, může vše dojít do situace, kdy bude ohroženo ostatní nesunitské obyvatelstvo, především křesťané, kurdi a alevité.

Turecko přesto popřelo, že by bylo nějak zaujaté vůči Alevitům. Jeho podpora syrské opozice je prý namířena pouze na zvládnutí hrozící humanitární krize. Přičemž dle slov turecké vlády postupuje Turecko ve věci s ohledem i na obavy Alevitů a Alávitů.

14.3 Turecko a další vývoj v Sýrii: Tři možné scénáře

Je jasné, že Turecko nechce docílit stejného scénáře, který se odehrál v Libyi, poněvadž země nejprve rozvrácená válkou, aby v ní později propukla občanská válka, není právě zemí, kterou je záhodno mít za souseda. A to navíc na hranicích, které nepatří právě k nejbezpečnějším.

Jak uvádí Walker: „*Turecko si je velmi dobře vědomo možného rizika, a proto velmi dobře zvažuje, jak se se situací v Sýrii vyrovnat*“, poněvadž: „*Udělat špatné rozhodnutí ohledně Sýrie by mohlo mít pro Turecko seriózní dopad*“ (Walker, 2012: 1). Nyní je patrné, že Turecko se stále zdráhá učinit nějaký zásadní krok a místo přímé akce se uchyluje k podpoře opozice. Nyní si probereme dva možné vývoje situace v Sýrii s důrazem na zapojení Turecka a NATO.

První scénář: Status Quo

První scénář počítá s tím, že se současná situace zachová a v Sýrii bude po několik let probíhat občanská válka, která zemi ještě více uzavře a zničí. Předpokladem takového vývoje je udržení relativně vyrovnaných sil mezi současným režimem a opozicí. NATO ani Turecko se nebudou sto cítit zasáhnout bez mandátu Rady bezpečnosti a nepřímá podpora opozici se dostatečně neprojeví na výsledku.

Druhý scénář: Omezená intervence a následná podpora pro syrskou opozici

S tím, jak bude postupně eskalovat občanská válka v Sýrii a to bez ohledu na to, která strana bude vyhrávat, Turecko a NATO se budou snažit zvrátit a hlavně urychlit vývoj situace ve prospěch syrské opozice. Je velmi nepravděpodobné, že dojde k souhlasu mezinárodní intervence do Sýrie, poněvadž Ruská federace a Čína budou nadále vetovat jakoukoliv rezoluci v Radě bezpečnosti, která by povolila intervenci. Proto bude muset NATO či Turecko omezeně zasáhnout takzvaně na vlastní pěst, podobně jako se to odehrálo v roce 2003, kdy USA bez mandátu OSN zaútočily na Irák.

Turecko ani NATO nejspíše nebudou požadovat provedení pozemní operace, poněvadž by se tím mohli vystavit ohromným ztrátám na životech i v technice. Proto se bude jako nejúčinnější nástroj jevit ustanovení bezletové zóny nad částí syrského území či vytvoření nárazníkové zóny podél hranic s Tureckem. Ovšem vytvoření „nárazníkové zóny by vyžadovalo úzkou spolupráci mezi syrskou opozicí a Tureckem, popřípadě s NATO, pokud by se aliance jako celek rozhodla intervenovat. Pro efektivní ustanovení nárazníkové zóny a bezletové zóny je bezpodmínečně nutné zapojení dělostřelecké a letové podpory USA“ (Walker, 2012: 5). Právě pokud by NATO dokázalo zajistit na severu Sýrie podobnou oázu klidu, jako se tak stalo v první válce v zálivu, znamenalo by to získání logistického zázemí, odkud už by mohli spojenci dále plánovat postup a hlavně by to znamenalo první úspěch v současné válce.

Právě scénář omezené intervence podporuje NATO, Turecko, liga arabských států a především USA. Jak podotýká Walker: „Pro Turecko se jeví tento scénář (omezené intervence), jako nejlepší volba, poněvadž by významně vychýlil jazýčky vah na stranu syrské opozice a navíc by to mohl být impulz k rozpadu již vrávorající syrské armády. Navíc by tak mohlo dojít k finálnímu posílení protirežimních nálad v zemi, čehož by pouhou humanitární pomocí nebylo možné docílit“ (Walker, 2012: 5). Navíc se Turecko potýká s přívalem válečných uprchlíků, o které se musí postarat, poněvadž této karty využívá v argumentaci. Pokud by ale byla vytvořena ona nárazníková zóna, mohli by být utečenecké tábory přemístěny právě sem.

Přestože se tento scénář jeví jako nejvýhodnější, Turecko je v současné době poměrně tiché a neprosazuje jej tak jako dříve. De facto se zdá, že Turecko v současné době vyčkává, jak se situace v Sýrii vyvine.

Třetí scénář: Mezinárodní sankce a vojenská intervence

Poslední scénář patří dle rétoriky současné vládní AKP k nejméně pravděpodobným, pokud ovšem zauvažujeme nad skutečnou praxí, dojde nám, že není tak nepředstavitelný, jak se na první pohled mohl zdát. Tento scénář tedy počítá s přímým úderem na vládní síly ze strany Turecka, podpořeného stejně smýšlejícími státy NATO, pokud nedojde k jednotné akci a nesmíme zapomenout také na podporu od ligy arabských států, která je takovému scénáři více než nakloněna. Příkladem takové přímé akce turecké armády jsou pravidelně se odehrávající útoky na území severního Iráku, které probíhají se souhlasem centrální vlády v Iráku.

Walker soudí, že: „*Turecko již v současné době nahlíží na intervenci v Sýrii z pozice nulové hry. Otázkou není jestli, ale kdy? A jak?*“ (Walker, 2012: 5). Je jisté, že Turecko má i bez podpory dostatek sil a prostředků vést plnohodnotnou pozemní operaci proti Sýrii, komplikacemi jsou ovšem vztahy Sýrie s Ruskem a Čínou. Každá z těchto zemí má v Sýrii své strategické cíle a výrazné politické změny pro ně nejsou za současné situace záhodné.

Každopádně je jisté, že pokud NATO bude v Sýrii chtít zasáhnout, bude role Turecka v takové operaci zásadní. Příkladem budiž obě války v zálivu a naprosto rozdílný přístup Turecka k zapojení se v nich. Dle mého názoru, pokud Turecko bude cítit, že intervence v Sýrii se může zvrhnout v jeho neprospěch či že z ní nic nezíská, pokusí se jí ze všech sil zabránit. Při zvažování intervence do Sýrie se také velmi projevuje turecká obava z kurdského separatismu. Kromě prvního scénáře ovšem oba zbývající počítají s tím, že budou separatistické tendence zastaveny. A to proto, že Turecko by přímo či nepřímo kontrolovalo právě sever Sýrie, kde se nachází enklávy s kurdským obyvatelstvem, které by mohly unilaterálně vyhlásit nezávislost.

14.4 Turecko a NATO na prahu intervence v Sýrii

Bude jistě velmi zajímavé sledovat další vývoj situace ohledně Sýrie, poněvadž západní velmoci, společně s Tureckem a ligou arabských států, jsou významně nakloněny zásahu. Dalo by se říci, že pouze čekají na nějaký zásadní impulz k zákroku. Takovým impulzem by mohlo být obvinění z užití zbraní hromadného ničení či zbraní biologických současným syrským režimem v právě probíhajících bojích.

Dosud nebyl podán dostatečně věrohodný důkaz, že by došlo k použití zbraní hromadného ničení vůči civilnímu obyvatelstvu. Dle informací, které podal zběhlý dříve vysoko postavený představitel režimu, nikdy nedojde k užití těchto zbraní syrskou armádou vůči vlastním lidem, ale pouze proti „*vnější agresí*“³¹. Právě Turecko by v případě invaze bylo nejspíše prvním terčem takového útoku, přičemž dle CIA a turecké tajné služby je riziko efektivního použití těchto zbraní zcela reálné. Zpráva taktéž doslova zmiňuje, že: „*Chemické zbraně v Sýrii jsou připravené k okamžitému použití a představují tudíž mnohem větší hrozbu, než jakékoliv jaderné kapacity, které Sýrie může mít*“³².

Dle ministerského předsedy Velké Británie, Davida Camerona, ovšem může být podezření z vlastnění chemických zbraní a jejich užití paradoxně překážkou úderu NATO na Sýrii. Poněvadž vlastnění chemických zbraní bylo jako důvod k ospravedlnění války již zdiskreditováno válkou v Iráku z roku 2003. Ovšem právě užití chemických zbraní bylo prezidentem USA Barrackem Obamou označeno za pomyslné „překročení červené linie“, pro Camerona by to bylo „*impulzem ke změně hry*“. Cameron se také vyjádřil ve smyslu, že: „*Chtěl bych ujistit lid, že lekcí z Iráku jsme se již poučili*“³³. Každopádně se Británie, Turecko a USA obávají stejného scénáře jako v roce 2003, kdy byla invaze do Iráku vedena taktéž bez mandátu OSN a navíc i bez zapojení sil NATO, poněvadž většina

---

³¹ BBC. Syria's chemical weapons stockpile and human impact. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-22307705>>, 15.4.2013.

³² Sýrie pravděpodobně vlastní tyto zbraně již od 70. let, kdy je získala od Egyptské republiky a to ještě před arabsko-izraelskou válkou. Vlastní výroba chemických zbraní probíhá nejspíše od 80. let, přičemž zásoby těchto zbraní mohou být značné. Odhaduje se, že by se mohlo jednat až o 1000 tun materiálu rozmístěného na více než 50 místech po celé zemi. Tamtéž.

³³ BBC. Cameron fears Iraq effect holding West back in Syria. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-22316517>>, 27.4.2013.

evropských zemí byla proti zásahu v Iráku a to pouze na základě důkazů o existenci zbraní hromadného ničení.

Poměrně pozitivní zprávou může být to, že NATO odpovědělo kladně na žádost Turecka o rozmístění protiletadlové obrany NATO podél tureckých hranic, tak aby byla zaručena bezpečnost Turecka proti možnému útoku syrských chemických zbraní³⁴. Kladná odpověď NATO na tuto žádost je dobrým krokem. K tomuto názoru mne vede zjištění, že když v roce 2003, kdy o to samé žádalo Turecko ve vztahu k podobné hrozbě ovšem ze sousedního Iráku znamenala negativní odpověď výrazné zkomplikování vztahu Turecka k NATO.

---

³⁴ THE GUARDIAN. Turkey Requested NATO Missile defences over Syria chemical weapons fears. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://www.guardian.co.uk/world/2012/dec/02/turkey-syria-chemical-weapons-fears>>, 15. 3. 2013

15. TURECKO V NATO V SOUČASNOSTI

Nyní představuje Turecko silného hráče uvnitř NATO. Turecká armáda je co do počtu druhá největší hned po USA a taktěž úroveň její vybavenosti je podobná členským zemím ze západu. Turecko přispívá do kontingentů NATO poměrně vysokým lidským potenciálem. Nyní dosahuje počet nasazených vojáků Turecka v misích NATO na 3 250, z nichž 1 840 je nasazeno v rámci operace ISAF. Nelze opomenout také to, že Turecko poskytlo přes 600 osob ke společné operaci aliance *“Unified Protector”*.

Ke dnešnímu dni lze ze slov hlavního představitele NATO Rasmussena jasně rozpoznat, že pro NATO je Turecko potřebné. Neboť prohlášení, že: *“Turecko hraje v NATO hlavní roli a taktěž aktivně utváří její politiku. Pohledu Ankary na každý problém je přikládána nebyvalá pozornost”³⁵* „, mluví za vše. Turecko si je nyní vědomo své strategické výhody v jednáních ohledně své pozice v NATO a snaží se o to, aby: *“Ostatní členové NATO přestaly považovat Turecko za svého věčného spojence”* a naopak, aby: *“Začali považovat Turecko za (pomyslného) vlastníka aliance”³⁶*.

Takováto prohlášení v sobě skrývají dva významy. Za prvé pro Turecko je být součástí NATO nadále ku prospěchu a tudíž nehrozí, že by se rozhodlo ze struktur aliance v dohledné době vystoupit. Přesto ovšem existuje reálná možnost, že pokud ostatní členské státy nedají Turecku větší pole působnosti v utváření politiky NATO, tak se Turecko bude i nadále ideově vzdalovat západu a NATO samozřejmě také. Dle Oğuzlu: *„Turečtí představitelé soustavně upozorňují svoje protějšky ze západu, že při utváření politiky NATO musí být přikládán větší důraz na národní zájmy a priority Turecka“* (Oğuzlu, 2012: 159).

Tento požadavek ze strany Turecka lze vysvětlit následovně. Na počátku 90. let se Turecko obávalo svého pomyslného opuštění zbývajícími členy NATO, kdy se měl jeho

---

³⁵ Turkey „matters“ in NATO. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-matters-in-nato.aspx?pageID=238&nid=35947>>, 9. 4. 2013.

³⁶ *The Davutoğlu effect: All Change for Foreign Policy*. The Economist. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://www.economist.com/node/17276420>>, 10. 4. 2013.

strategický význam v důsledku konce bipolárního světa vytrátit. Ovšem nyní vidíme Turecko, které je sebevědomé, pod vedením nové vlády, která dokázala navázat velmi dobré vztahy s mnoha do té doby nepřátelskými zeměmi a to pod závojem společné identity islámu. Turecko si je ale vědomo, že musí dojít k proměně politiky a směřování NATO pokud si chce tyto nově nabyté dobré vztahy udržet. Turecko se tedy necítí podle předpokladu opuštěné, ale spíše: „*Chycené do pastí v otázkách a problémech, kterým by se raději vyhnulo*“ (Oğuzlu, 2012: tamtéž).

NATO představuje pro Turecko pojítka s Evropou a Turecko je díky tomu bráno jako evropská země, přičemž se jeho armádní velení v plné míře podílí na fungování aliance.

Také onen základní kámen aliance, kterým je článek 5 smlouvy NATO, funguje jako legitimní obrana Turecka před jakoukoliv hrozbou. Přestože vše nasvědčuje tomu, že se společnost v Turecku nachází zrovna v přeměně. Důležité bude do budoucna vypořádat se s vzrůstem „*anti-amerických*“ a proti evropských nálad v zemi.

Takového scénáře může NATO docílit efektivnější spoluprací s Tureckem v otázkách národní bezpečnosti a to zvláště v těch otázkách, které za hrozbu považuje především Turecko. Jedná se kupříkladu o akce PKK. V Turecku začíná převládat názor, že teroristické a separatistické tendence v zemi živí západ, tak aby nemohlo dojít k posílení vlivu Turecka v regionu. Pokud bude spolupráce NATO v potlačení těchto tendencí větší, projeví se to i ve zlepšení vzájemných vztahů mezi Tureckem a NATO.

15.1 Budoucí vývoj vztahů mezi Tureckem a NATO

Na základě předchozích kapitol si nyní dovoluji načrtnout možný vývoj role a dalších vztahů mezi Tureckem a NATO. Půjde o můj vlastní názor, který se nemusí shodovat se skutečným vývojem, ovšem cítím, že tato práce si vyžaduje i můj názor na celou problematiku.

Role Turecka se bude v průběhu let příštích výrazně měnit, kdy Turecko bude hrát velmi důležitého člena aliance. Vzhledem k vývoji v arabských zemích se Turecko ukáže, jako výborný mediátor mezi zeměmi Blízkého východu a EU. Poněvadž ovšem nedojde ke vstupu Turecka do EU, bude se Turecko stále více proti samotné EU vyhraňovat a pokusí se vytvořit na Blízkém východě nějaké podobné ekonomické uskupení s centrem právě v Turecku.

Politický úspěch AKP bude i nadále přetrvávat, poněvadž Turecko pod její vládou dokáže odolat ekonomické krizi, ze které se Turecko vynoří ještě silnější. Bohužel ovšem Turecko bude v mezinárodních vztazích prosazovat velmi sebestřednou a pragmatickou politiku. Podobně jako Čína nebude Turecko u svých obchodních a politických partnerů posuzovat demokracii, či „*dobré vládnutí*“. Taktéž je pravděpodobné, že Turecko se velmi zblíží s okolními muslimskými zeměmi, což ovšem s prosazováním muslimských hodnot a stylu života povede k podkopání dosavadního sekulárního uspořádání státu.

Nicméně je velmi nepravděpodobné, že by Turecko vystoupilo z NATO, poněvadž NATO pro Turecko představuje členství v takové instituci příliš velký přínos, než aby ho ztratilo. Turecko se bude i nadále účastnit vojenských operací NATO s tou výjimkou, že nezakročí v zemi, kde má své investice či zájmy a to i v případě, že zde bude docházet k humanitární krizi. Podobně jako se Turecko stavělo k invazi do Libye či k zákroku proti Sýrii ještě v první fázi občanské války, která zde vypukla.

Finálně se domnívám, že Turecku se skutečně podaří stát se regionálním hegemonem na Blízkém východě a to především v arabských zemích. Taktéž jeho ekonomika ještě více posílí, až vytvoří protipól eurozóně. Ovšem jak EU, tak Turecko bude ze spolupráce těžit a proto nelze čekat nějaké vyhrocení konfliktu.

16. ZÁVĚR

Cílem této práce bylo zjistit, zda, a pokud ano, tak jak, se projevil vztah a role Turecka k NATO. Tohoto cíle mělo být dosaženo pomocí analýzy chování a přístupu Turecka ke společným vojenským operacím s dalšími členskými zeměmi NATO. Během vypracovávání práce jsem se taktéž snažil rozebrat společenskou a politickou změnu, která se v Turecku odehrála po roce 2001, kdy se moci v Turecku chopila strana AKP a umírnění islamisté.

Na základě analýzy si dovoluji vyvodit následující závěr, a to, že přístup Turecka k NATO v 90. letech se výrazně liší od toho současného. Domnívám se tedy, že skutečně došlo k potvrzení předběžné hypotézy. Neboli že v Turecku došlo za vlády AKP k výraznému odklonění od NATO. Tento odklon byl jednak zapříčiněn Tureckem nově zaujatou zahraniční politikou, tak i proměnou priorit „nového“ Turecka.

Práce srovnává zapojení se Turecka do obou válek v zálivu, přičemž právě míra zapojení se do těchto operací se radikálně lišila. Během první války v zálivu Turecko de facto pokračovalo v politice, kterou zastávalo v NATO po většinu 20. století. To znamená, že se účastnilo akcí, které nakonec vedly k porážce Saddámovského režimu. Negativním důsledkem, kterého později všestranně využije AKP ke svému volebnímu úspěchu, je ustanovení Autonomní republiky Severní Irák, což do příště výrazně zkomplikuje vztahy Turecka s USA a tudíž i s NATO a EU. Právě otázka kurdského separatismu a terorismu PKK se ukazuje jako výrazný faktor, který vede k třenicím mezi Tureckem a dalšími aliančními partnery.

V průběhu tvorby práce jsem vysledoval poměrně jasně viditelnou dělicí čáru v historickém vývoji Turecka po skončení bipolárního rozložení světa. Touto dělicí čarou je proměna domácí i zahraniční politiky vládní stranou AKP. V průběhu vládnutí AKP Turecko zaujalo nové zahraničně politické směřování, které je založeno na základě díla Strategická hloubka. Toto dílo položilo základy politice, která bývá nazývána jako

neosmanská. Hlavními rysy této politiky je důraz na regionální vazby na Blízkém východě, muslimskou solidaritu a nacionalismus. V menší míře se také projevuje panturkismus.

Co se týče role, již Turecko v NATO v současnosti zastává, můžeme prohlásit, že se Turecko i přes svou novou regionální politiku snaží nadále přispívat plnou měrou k operacím NATO. Jedná se nejenom o operace kolektivní bezpečnosti, ale i o operace, které si zrovna žádá situace. Navíc zvyšující se vliv Turecka v regionu Blízkého východu nasvědčuje tomu, že jeho význam jako členské země NATO ještě vzroste. Přesto je možné, že s tím jak bude nadále růst vliv Turecka, může nadejít doba, když už se Turecko nebude muset tolik na NATO spoléhat.

17. RESUMÉ

Tato diplomová práce se zabývá proměnou vztahu a role Turecka k NATO. Práce je členěna do několika kapitol, ve kterých autor sleduje proměnu vzájemných vztahů mezi Tureckem a NATO. Především se práce zaměřuje na konflikty v Iráku, Sýrii, Libyi a dalších oblastech, na kterých demonstruje onu předpokládanou změnu v přístupu Turecka k NATO. Autor předjímá, že v posledních dvou dekadách došlo k výrazné proměně Turecka, která byla zapříčiněna nástupem strany AKP k moci. Autor tudíž neopomíjí do práce zakomponovat i evoluci politického směřování na domácí scéně v Turecku. Cílem práce je dokázat, zda se role a vztah Turecka k NATO skutečně proměnily a pokud ano, tak jak se tato proměna v praxi projevila.

18. RÉSUMÉ

This thesis is oriented on the changes of the relationship and the role of Turkey according to NATO. The thesis is divided into the chapters in which the author follows the transformation of mutual relationships between Turkey and NATO, especially personalized by the USA. The thesis is oriented above all on the conflicts in Iraq, Syria, Libya, etc. which are employed here to demonstrate the expected transformation. The author presents that there was a serious change of Turkey during two last decades that was caused by the rise of the political party AKP to power. The author does not forget to use even the evolution of political course of the internal situation in Turkey. The aim of the thesis is to prove if the role and the relationship of Turkey with the NATO have really changed and if yes, how the transformation has been manifested.

19. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Odborné publikace:

Ataöv, Türkkaya: 1980. The Principles of Kemalism. *Turkish Yearbook of International Relations*. Vol. 20, 28-40.

Aydin, Mustafa – Esen, A. Toksabay: 2011. Inside/Outside: Turkey's Security Dilemmas and Priorities in the Early 21st Century. In: Brauch, H. G., & Steiner, A. (ed): *Coping with Global Environmental Change, Disasters and Security*. New York: Springer, 207-218.

BRZEZINSKI, Zbigniew: 1997. *A geostrategy for Eurasia*. Foreign Affairs. The Council of Foreign Relations Vol. 76., No. 5.

DAVUTOĞLU, Ahmet: 2012. *Transformation of NATO and Turkey's Position*. Perceptions. Vol. 17., No. 1., Pp. 7-17.

Eliğür, Banu: 2005. *Turkish-American Relations Since the 2003 Iraqi War: A Troubled Partnership*. Crown Center for Middle East Studies.

GIANNOTTA, Valeria: 2012. *Turkish Foreign Policy and Goals under the AKP government*. Balkananalysis.

Grigoriandis, N. Ioannis: 2008. Turkey's Accession to the European Union: Debating the Most Difficult Enlargement Ever. SAIS Review. Vol. 26., No. 1.

HAFDELL, S.: 2012. *Turkey – NATO Relations at the 60th Anniversary*. Global Political Trends Center. Policy Update. No. 2.

Chase, R. – Hill, E. – Kennedy, P.: 1996. Pivotal States and U.S. Strategy. *Foreign Affairs*. The Council of Foreign Relations. Vol. 75, No. 1, 33-51.

- KANAT, K. Buğra: 2010. *AK Party's Foreign Policy: Is Turkey Turning Away from the West?*. Insight Turkey. Pp. 205-225.
- Kirişci, Kemal: 2006. Turkey's foreign policy in turbulent times. Chaillot Paper. No. 92.
- Larrabee F. Stephen – Lesser O. Ian: 2003. *Turkish Foreign Policy in the Age of Uncertainty*. Rand: Santa Monica, p. 218.
- LARRABEE, F. Stephen: 2008. *Turkey's New Middle East Activism*. In.: Burnwell, G. Frances. *The Evolution of U.S. – Turkish Relations in Transatlantic Context*. Pp. 61-75.
- LARRABEE, F. Stephen: 2010. *Troubled Partnership. U.S. – Turkish Relations in an Era of Global Geopolitical Change*. RAND. Project Air Force.
- Larrabee, F. Stephen: 2010. Turkey's New Geopolitics. In: *Survival: Global Politics and Strategy*. Vol. 52, No. 2, 157-180.
- LESSER, O. Ian: 2007. *Beyond Suspicion. Rethinking US-Turkish Relations*. Woodrow Wilson International Center for Scholars.
- MIGDALOVITZ, Carol: 2011. *AKP's Domestically-Driven Foreign Policy*. *Turkish Policy Quarterly*. Vol. 9., No. 4.
- MINAGIAS, Christos: 2012. *The Ideological Identity and the geostrategic deadlocks of the "New" Turkey*.
- MURINSON, Alexander: 2006. *The Strategic Depth Doctrine of Turkish Foreign Policy*. *Middle Eastern Studies*. Vol. 42., No. 6., Pp. 945-964.
- Oğuzlu, Tarik: 2012. *Turkey's Eroding Commitment to NATO: From Identity to Interests*. Center for Strategic and International Studies. *The Washington Quarterly*. Vol. 35., No. 3. Pp. 153-164.

Öztürk, Asiye: 2008. Turkey-Europe's Bridge to the Middle East. *Israel Journal of Foreign Affairs*. Vol. 2, No. 2, 73-78.

SALEM, Paul: 2011. Turkey's Image in the Arab World. TESEV. Foreign Policy Programme.

SAYARİ, Sabri: 1997. *Turkey and Middle East in the 1990s*. Journal of Palestine Studies. Vol. 26., No. 3, PP. 44-55.

WALKER, W. Joshua: 2012. *Turkey's Time in Syria: Future Scenarios*. Middle East Brief. Crown Center for Middle East Studies. No. 63.

Internetové zdroje:

Aljazeera. Iraq PM wals of Syria crisi spillover. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2013/02/201322812730766202.html>>, 19.4.2013

AL-JAZEERA. PKK sets dat efor withdrawal from Turkey. [ONLINE]: <<http://www.aljazeera.com/news/europe/2013/04/201342513922579836.html>>, 26.4.2013

BBC. Cameron fears Iraq effect holding West back in Syria. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-22316517>>, 27.4.2013.

Eric: 2011. Turkey and War on Libya: Defusing another UN Time Bomb. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://www.globalresearch.ca/turkey-and-the-war-on-libya-defusing-another-un-time-bomb/24058>>, 26.4. 2013

GETTLEMAN, 2012: *As Syria War Roils, Unrest Among Sects Hits Turkey*. [Online], <http://www.nytimes.com/2012/08/05/world/middleeast/turkish-alawites-fear-spillover-of-violence-from-syria.html?pagewanted=all&_r=0>, 09.01.2013.

International Crisis Group Report: 2010. *Turkey and The Middle East: Ambitions and Constraints*. No. 203, p. 33. Dostupné na:

[http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/turkey-cyprus/turkey/203%20Turkey%20and%20the%20Middle%20East%20-%20Ambitions%20and%20Constraints.ashx](http://www.crisisgroup.org/~/media/Files/europe/turkey-cyprus/turkey/203%20Turkey%20and%20the%20Middle%20East%20-%20Ambitions%20and%20Constraints.ashx), 28. 11. 2013.

NATO AND A SCOURGE OF TERRORISM. Článek 5 smlouvy NATO. [ONLINE]. Dostupné na: <http://www.nato.int/terrorism/five.htm>, 15.4.2013

PEARSON, W. Robert. Turkey and ANTO: New Images and Old Questions. *Atlantic Council*. [ONLINE]: <http://www.acus.org/publication/us-turkey-relations-require-new-focus/pearson>, 26. 4. 2013

STRATEGIC DEPTH, Strategic Depth. [ONLINE]. Dostupné na: <http://todayszaman.com/columnist-290437-strategic-depth.html>, 24. 3. 2013.

Syria's chemical weapons stockpile and human impact. [ONLINE]. Dostupné na: <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-22307705>, 15.4.2013.

The Davutoğlu effect: All Change for Foreign Policy. The Economist. [ONLINE]. Dostupné na: <http://www.economist.com/node/17276420>, 10. 4. 2013.

THE GUARDIAN. Turkey Requested NATO Missile defences over Syria chemical weapons fears. [ONLINE]. Dostupné na: <http://www.guardian.co.uk/world/2012/dec/02/turkey-syria-chemical-weapons-fears>, 15. 3. 2013

The World. Turkey's role in Libya. [ONLINE]. Dostupné: <http://www.theworld.org/2011/03/turkey-libya-nato-erdogan>, 15. 4. 2013

Thefreedictionary. [Online]. Dostupné na: <http://www.thefreedictionary.com/ambassador+at+large>, 14. 3. 2013.

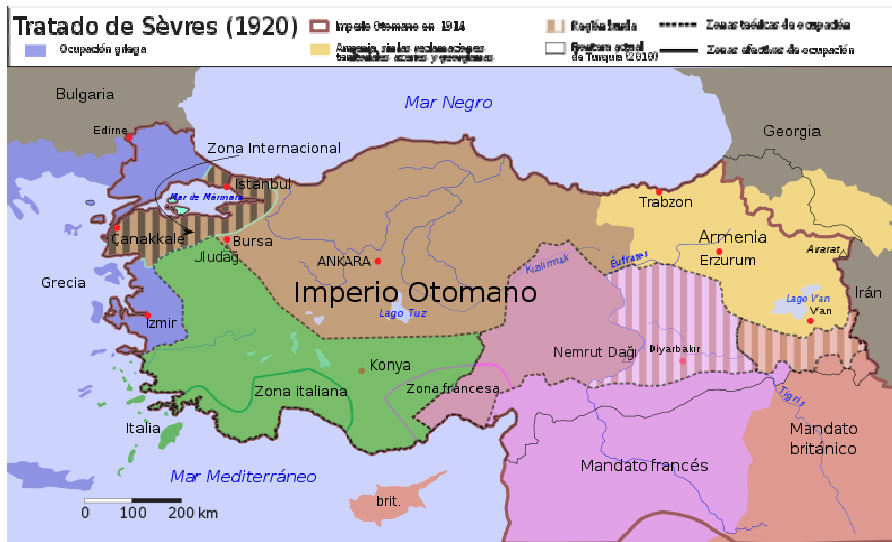
Turkey „matters“ in NATO. [ONLINE]. Dostupné na:
<<http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-matters-in-nato.aspx?pageID=238&nid=35947>>, 9. 4. 2013.

Turkey backs NATO command of Libya operations. Aljazeera. [ONLINE], dostupné na:
<<http://www.aljazeera.com/news/africa/2011/03/2011324185612655172.html>>, 12. 04. 2013.

Turkey backs NATO command of Libya operations. Aljazeera. [ONLINE], dostupné na:
<<http://www.aljazeera.com/news/africa/2011/03/2011324185612655172.html>>, 12. 04. 2013

20. PŘÍLOHY

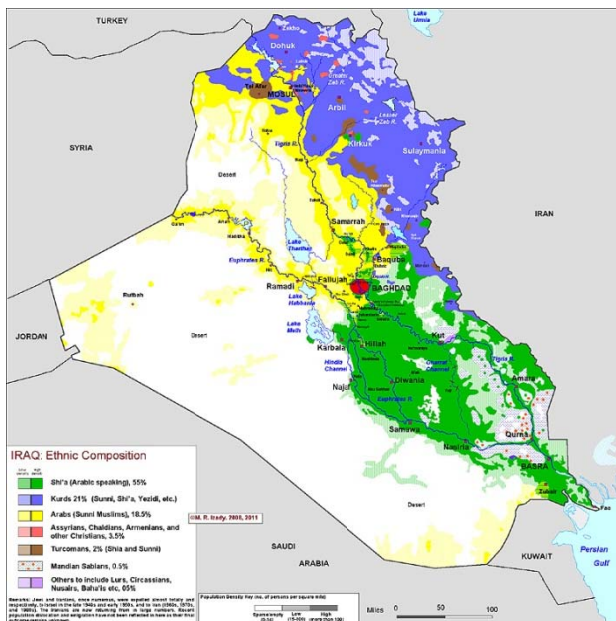
Příloha č. 1.

Zdroj: *Spring of nations.blogspot.cz*. Dostupné na:

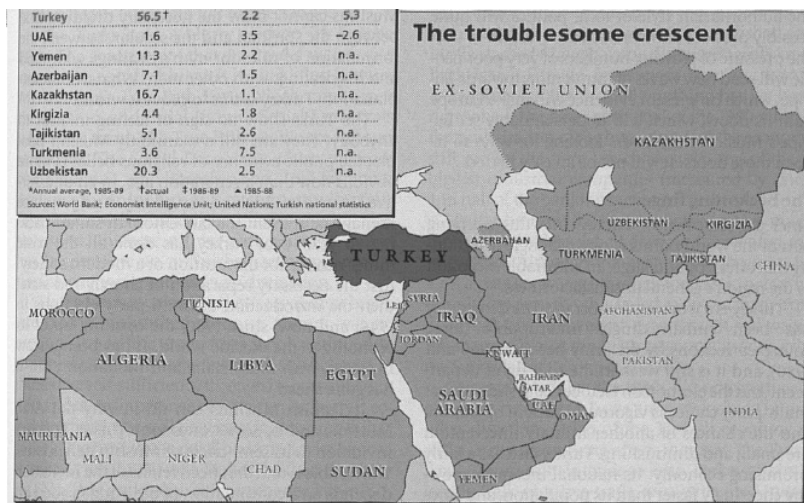
<<http://springtimeofnations.blogspot.cz/2012/04/armenian-genocide-debate-turkey-nagorno.html>>, 22. 4. 2013.

Příloha č. 2.

Zdroj: The Gulf/2000 Project. [ONLINE]. Dostupné na:
<<http://gulf2000.columbia.edu/maps.shtml>>, 26. 4. 2013

Příloha č. 3.

Zdroj: THE ECONOMIST. [ONLINE]. Dostupné na:
<<http://www.scribd.com/doc/63384248/The-Economist-Star-of-Islam>>, 15. 4. 2013